

BULLETIN

Výroční rok 2018 a rok 2019

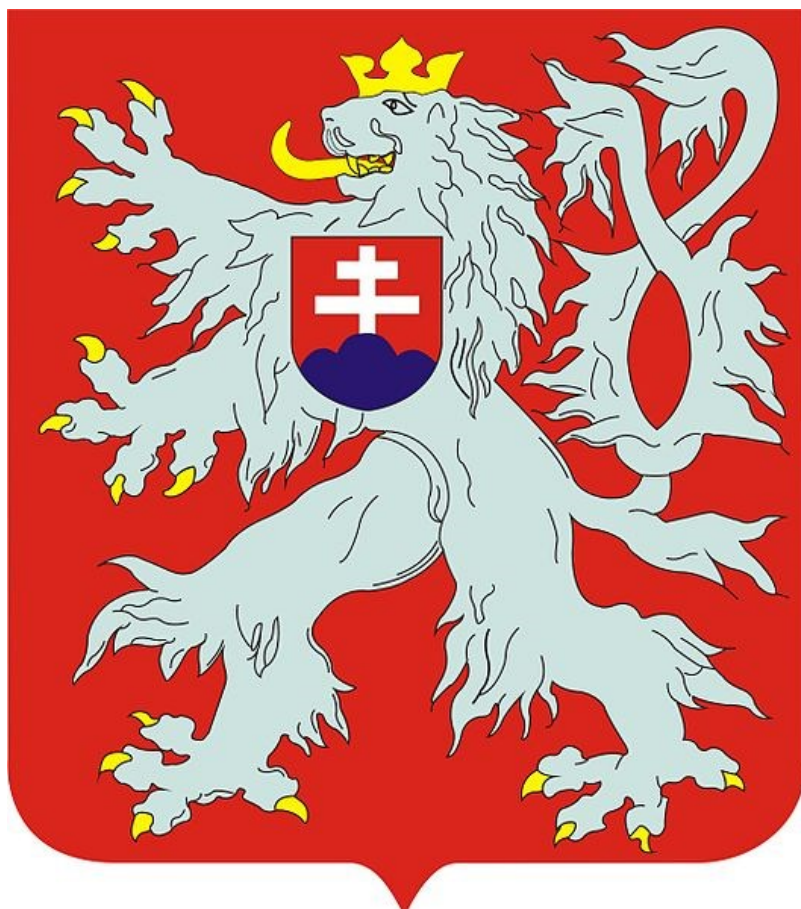
Úvodní slovo editora:

Vážení přátelé,

před sebou máte další vydání Bulletinu ČSMP. Tentokrát opožděného, zato čísla shrnujícího události delší doby. Za sebou máme výroční rok 2018, proto také malý státní znak ČSR nalevo od tohoto textu.

Články, které se chystáte si přečíst se věnují událostem jak roku 2018 tak roku 2019. Protože tato doba byla a stále je plná významných výročí, věřím, že vás bude čtení bavit.

Jednou z pro ČSMP bezesporu velmi významných událostí bylo rovněž zvolení profesora Pavla Šturmy, předsedy ČSMP, za předsedu Komise OSN pro mezinárodní právo. To se odehrálo až po rozhovoru, který si můžete na dalších stránkách přečíst, přesto mi dovoluji zde panu profesorovi ještě jednou k tomuto úspěchu poblahopřát.

Přestože by se s ohledem na mnohé události probíhající v současném světě mohlo zdát, že víra v řešení problémů skrze právo upadá, jsem si jistý, že ti, kteří mají názor opačný, budou i dál bojovat za smírná a mírová řešení sporů.

S přáním zajímavého čtení,

Milan Lipovský
vedoucí editor Bulletinu ČSMP

OBSAH

Stránka | 2

Úvodní slovo editora	1
Obsah	2
Rozhovor s panem profesorem Šturmou	3
Mezinárodní právo veřejné obecně	8
Šárka Ošřádalová - Případ Jadhav (Indie v. Pákistán) před Mezinárodním soudním dvorem	
Hana Láníková - Nová kapitola pro ochranu biodiverzity moří a jejich udržitelné užívání	
Mezinárodní právo soukromé	15
Luděk Chvosta - Zdrženlivá revoluce aneb nedávný vývoj evropského mezinárodního práva soukromého pohledem z druhého břehu Atlantiku	
Mezinárodní právo trestní	18
Šárka Ošřádalová - (Bez) nadějný hybrid: Kosovský zvláštní soud aneb opožděné hledání spravedlnosti	
Hana Láníková - Naděje pro Libyi - Žalobkyně ICC informuje o krocích souvisejících s potrestáním zločinců porušujících lidská práva	
Lidská práva	26
Hana Láníková - Ženy, mír a bezpečnost: otevřená debata o sexuálním násilí páchaném na ženách během ozbrojených konfliktů	
Jakub Fejfar - Lidská práva na Filipínách ve světle boje proti drogám	

ROZHOVOR

Rozhovor s prof. Šturmou

Stránka | 3

R V roce 2018 oslavila Komise OSN pro mezinárodní právo svoje 70. výročí. S ohledem na tuto významnou událost se nám podařilo pro Bulletin uskutečnit rozhovor s prof. Pavlem Šturmou, českým členem Komise.

Dobrý den, pane profesore. Jsem velmi vděčná, že jste si udělal čas, abyste nám řekl několik slov o činnosti Komise OSN pro mezinárodní právo přímo zde v Ženevě, v místě, kde obvykle Komise zasedá. Je jasné, že v roce 1948 jste členem Komise ještě nebyl, nicméně určitě budete vědět, jaké byly začátky Komise?

Kodifikace mezinárodního práva nezačala v roce 1948, ale mnohem dříve. Již v době Společnosti národů existoval obdobný orgán, Výbor expertů pro progresivní kodifikaci mezinárodního práva, který se zabýval kodifikací, a potom po vzniku OSN byl vytvořen „Výbor sedmnácti“, který připravil návrh Statutu Komise. Ten pak byl přijat rezolucí Valného shromáždění OSN v roce 1947. Až poté, co byli zvoleni první její členové, se v roce 1949 Komise sešla na svém prvním zasedání, které se konalo v Lake Success, což je poblíž New Yorku. V té době ještě nebyla ani postavena budova OSN v New Yorku, proto zasedání Komise probíhalo na jiných místech. Později se ustálila praxe, že zasedání Komise probíhají v Paláci národů v Ženevě, což je sídlo evropské úřadovny OSN. Je to místo tradičně spojené

s mezinárodním právem, navazuje na Společnost národů. Je zde vynikající právnická knihovna, což je také jedním z důvodů, proč jsou zde podmínky práce lepší, než na jiných místech.

Od jakého roku Komise OSN pro MP zasedá v Ženevě?

Komise zasedala v Ženevě poprvé v roce 1950. Tam zasedá od té doby pravidelně, s výjimkou roku 1954, kdy se konalo její zasedání v sídle UNESCO v Paříži. Ale až v r. 1955 došlo ke změně jejího statutu, kde se v článku 12 uvádí jako její sídlo Ženeva. Kromě toho se v letech 1966 a 1998 konala druhá část zasedání v Monaku, resp. v New Yorku. A v letošním roce 70. výročí se konala první část zasedání v New Yorku, druhá pak tradičně v Ženevě. Je dobré zmínit, že původně mívala Komise jen jedno nedělené zasedání ročně, které trvalo zpravidla deset týdnů. Až od roku 1998 se konají zasedání dělená na dvě části.

Jaké jsou výsledky práce Komise za uplynulých 70 let? Čeho se podařilo dosáhnout?

Komise je jediným orgánem OSN, který se zabývá kodifikací mezinárodního práva veřejného. Existují některé jiné orgány, které se také zabývají kodifikací, ale nejsou to orgány OSN, oficiálně nejsou jejich adresátem členské státy, jde o soukromé instituce (IDI nebo ILA). A pak byla vytvořena také Komise OSN pro mezinárodní právo obchodní, UNCITRAL. Tato komise má samozřejmě jiné zaměření a také i metody práce než Komise OSN pro mezinárodní právo. Za období sedmdesáti let měla Komise na svém programu velké množství témat. Výčet by zabral celou stránku. Nejvýznamnější výsledky kodifikace, které byly přijaty ve formě mezinárodních smluv v průběhu 50. a 60. let minulého století, jsou čtyři úmluvy o mořském právu, Vídeňská úmluva o diplomatických stycích, Vídeňská úmluva o konzulárních stycích. Na konci šedesátých let byla přijata Vídeňská úmluva o smluvním právu. Ta patří mezi nejvýznamnější výsledky kodifikace mezinárodního práva. Existuje mnoho dalších důležitých dokumentů, včetně návrhů článků, které ještě nebyly převedeny do podoby mezinárodní smlouvy. Velkým výsledkem, nad kterým Komise pracovala během několika desetiletí, je Návrh článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování. Toto jsou jen některé příklady.

Jaký dokument Komise měl velký význam a ovlivnil vývoj mezinárodního práva?

Tady je samozřejmě těžko vybrat jeden výstup. Myslím si, že se asi odborníci shodnou na tom, že mezi nejvýznamnější výsledky kodifikace mezinárodního práva patří Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969, a potom Články o odpovědnosti států. To proto, že se jedná o dokumenty s obecnými sekundárními (či systémovými) pravidly mezinárodního práva, která se uplatňují na jiná pravidla, bez ohledu na to, zda jde o oblast mořského práva, kosmického práva nebo lidských práv. Smlouvy jako jeden z pramenů mezinárodního práva patří mezi základní stavební kameny mezinárodního práva a stejně tak tomu je, pokud jde o kodifikaci odpovědnostních následků porušení mezinárodního práva.

Pokud se podíváme na časovou osu, mezi přijetím těchto dvou dokumentů uběhlo poměrně hodně času. Vídeňská úmluva o smluvním právu je z roku 1969 a články o odpovědnosti jsou z roku 2001. Teď jsme v roce 2018. Které období bylo podle Vás pro Komisi plodnější a jaké

faktory činnost Komise ovlivňují? A co lze říci o roce 2018, pokud jde o proces kodifikace v rámci Komise?

Zde záleží na úhlu pohledu. Z jednoho hlediska se uvádí, že mezi prospěšnější období činnosti Komise patří šedesátá léta, kde z návrhů článků pak vzešly některé zmiňované kodifikační úmluvy. Toto období samozřejmě pokračovalo ještě do sedmdesátých let. V období osmdesátých let práce Komise trochu zpomalila, nebo alespoň výsledky nebyly tak patrné. Ale v období devadesátých let přibyla další témata a ta práce trochu zrychlila. Nakonec i první verze návrhu statutu Mezinárodního trestního soudu byla připravena Komisí na počátku 90. let. A pokud jde o současné období, dá se říct, že z hlediska intenzity práce Komise, patří k těm plodnějším obdobím. Komise má na programu více témat a daří se jí dokončovat návrhy v kratší době, než tomu bylo v minulosti. Ale tohle je jen jedna stránka práce Komise. Druhá věc je, kolik návrhů článků a závěrů, které vzniknou v rámci Komise, státy přemění do podoby kodifikačních mezinárodních smluv. V minulosti to byl běžný, nejčastější výsledek kodifikace. Naopak, v posledních desetiletích je menší zájem států o to, aby se výsledky, které vznikly v rámci Komise, přetavily do podoby kodifikačních smluv. Důvody jsou samozřejmě různé. Pokud se podíváme na témata, která byla zpracovaná v minulosti (jako diplomatické styky, smluvní právo, apod.), existoval určitě velký zájem, aby byly převedeny do podoby závazné mezinárodní smlouvy. U některých dnešních témat je naopak spíše zájem, aby byly zachyceny jen ve formě nezávazných dokumentů.

Komise je složená z 34 členů. Máte pocit, že funguje jako kolektivní orgán nebo má velkou váhu při vzniku mezinárodní smlouvy spíše osobnost zvláštního zpravodaje Komise? A pokud je tomu tak, můžete uvést jména členů Komise OSN pro mezinárodní právo, kteří ovlivnili proces kodifikace mezinárodního práva?

Komise se postupně vyvíjí a obměňuje. V minulosti byl počet členů nižší. Začínala o patnácti členech, pak došlo k navýšení, když došlo k nárůstu členských států OSN, až na těch dnešních 34 členů. Členství má odrážet všechny právní systémy světa, volby proto probíhají podle pěti regionálních skupin OSN. Práce Komise je samozřejmě prací kolektivní, na které se více či méně podílejí jednotliví členové. Někteří členové jsou více aktivní, někteří méně. Pokud jde o roli zvláštních zpravodajů, tak ta vždy byla a je významná z toho důvodu, že zpravodajové mají každý rok předložit zprávu, na jejímž základě probíhá obecná rozprava, a potom případně další práce v rámci redakčního výboru, kde probíhá diskuze o návrzích článků či jiných výstupů, které se k tématu připravují. To znamená, že zvláštní zpravodajové nemají sice autorství k tomu, co Komise přijme, ale minimálně předkládají základní materiál, podklad, na jehož základě potom ta diskuse probíhá. Pokud jde o minulost, byla tam celá řada osobností v oblasti mezinárodního práva. Jedná se o velký počet britských členů Komise, tedy Hersch Lauterpacht, Gerald Fitzmaurice, Humphrey Waldock, Ian Brownlie, popř. australský člen James Crawford. Z francouzských členů je to Georges Scelle a Paul Reuter, později Alain Pellet, z Italů zejména Roberto Ago a Giorgio Gaja. Našli bychom i řadu jmen ze střední Evropy, z Německa a Rakouska. Pokud jde o československou tradici, tak tady bych zmínil profesora Jaroslava Žourka v padesátých letech, potom v devadesátých letech zde působil dr. Václav Mikulka. Shodou okolností byli oba zvláštní zpravodajové. První z nich pracoval na kodifikaci konzulárních styků, druhý měl jako téma státní příslušnost fyzických osob ve vztahu k sukcesi států.

Pane profesore, Vy na tuto tradici navazujete i teď v roce 2018. U stého výročí vzniku Československa máme našeho zvláštního zpravodaje v Komisi OSN pro mezinárodní právo. Pracujete teď nad tématem Sukcese států ve vztahu k mezinárodní odpovědnosti. Mohl byste nám toto téma představit? Jak vznikl nápad nad tímto tématem pracovat?

Je to opravdu složité téma a detailní popis by vyžádal samostatný článek. V zásadě se jedná o myšlenku, která se objevila v minulém pětiletém období, kdy se v rámci pracovní skupiny Komise pro dlouhodobý program práce hledala nová možná témata. Zde mohou členové Komise přicházet s vlastními návrhy. Druhá cesta je, že Komisi osloví přímo Valné shromáždění OSN, anebo státy přijdou s požadavkem, aby Komise nějaké téma zpracovala. V posledních letech je častější, že Komise sama přichází s návrhy možných budoucích témat. Tak tomu bylo i v tomto případě. Jak už jsem naznačil, někdy se hovoří o tom, že velká část mezinárodního práva už je kodifikována a Komise se proto teď začíná zabývat netradičními tématy, které se netýkají obecného mezinárodního práva, anebo se zabývá studiemi, které jsou zaměřené nikoliv na kodifikaci, ale na odstranění fragmentace mezinárodního práva.

Zároveň existují také některé další oblasti, nebo mezery v tom, co zbylo z kodifikačních témat z minulosti. Uvažoval jsem o tom, že mnou navržené téma patří spíše k tradičním. Lze navázat na to, co již bylo dosaženo při kodifikaci pravidel o odpovědnosti a sukcesi států, a zaplnit tak mezery, které zůstaly. V minulosti Komise zpracovala sukcesi států ve vztahu ke smlouvám, státnímu majetku, dluhům a archivům, jakož i občanství fyzických osob. Nicméně zůstává tady určitá mezera nebo oblast, která nebyla zpracována, byla ponechána stranou. To je otázka vlivu sukcese na odpovědnost států za protiprávní chování. Podnětem je i vývoj, který nastal od počátku 90. let, po rozpadu Československa a Jugoslávie.

V jakém stadiu je teď tato Vaše práce?

Práce je na začátku, protože po třech letech předběžných diskusí v rámci pracovní skupiny bylo toto téma jako možné pro zpracování identifikováno až v roce 2016. Teprve v květnu 2017 bylo téma zařazeno na běžný program práce Komise. To znamená, že loni vznikla první předběžná zpráva a letos se diskutuje druhá. Z tohoto hlediska lze říci, že jsme stále jen na začátku.

Rozumím, že téma je velmi rozsáhlé, ale mohl byste aspoň v klíčových bodech naznačit, co je předmětem budoucího návrhu článků, nad kterým pracujete?

Základní myšlenka je, že existují určitá obecná pravidla, která se týkají odpovědnosti států za protiprávní chování, a není nikde řečeno, že tato pravidla se přestanou uplatňovat jenom z toho důvodu, že došlo k sukcesi států, například k odtržení části území nebo rozpadu států, sloučení států, atd. Tudíž tato pravidla by v zásadě měla platit. Na druhou stranu sukcese států přináší určité problémy, protože není zřejmé, jak postupovat v případě, kdy má nově vzniklý stát řešit důsledky chování svého předchůdce. Nejde o přechod odpovědnosti, ale některých práv a povinností vzešlých z mezinárodně protiprávního chování. Je třeba rozlišovat situace, ve kterých stát, který se sám dopustil protiprávního chování, pořád ještě existuje, byť došlo ke zmenšení jeho území, od situace, kdy stát už zanikl, neexistuje, a na jeho území vznikly nové státy. Jde o to, že je třeba hledat obecná pravidla (např. ne-sukcesi, protože státu se přičítá jeho chování, ne chování jeho předchůdce), ale stanovit také i výjimky z pravidla, zvláště pokud existuje mezi územím, obyvatelstvem či konkrétním orgánem a novým státem. Mohou tu být určité důsledky protiprávního chování, které se sukcesi států nezmizí a které je potřeba řešit, a to jak z hlediska států, tak i případně jiných osob (např. poškozených jednotlivců).

Sedmdesát let je poměrně dlouhé období a za tento čas se Komise vyvíjela, změnil se počet členů, metody práce. Jaké překážky v práci existují dnes?

V každé době činnosti Komise pravděpodobně existovaly určité překážky a vznikají i nové. Bylo období, ve kterém měly státy větší zájem o výsledky práce Komise nebo přímo dávaly určitá zadání. Naopak byla i období, kdy se státy nedokázaly shodnout na tématech, která by měla být předmětem práce Komise. V současnosti je mnohem více členských států OSN a zároveň i mnohem více členů Komise. To samozřejmě může vyvolávat určité problémy. Ne vždy si jednotlivé osoby navzájem rozumějí, a dosáhnout proto společného stanoviska bývá obtížné, zejména pokud jde o témata, která jsou z politického hlediska citlivější.

Je rok 2018 z politického hlediska příznivý pro práci Komise?

Obecně vzato není rok 2018 jednoduchý. A není jednoduchý ani pro mezinárodní právo, zejména pro jistý odpor k uzavírání jakýchkoliv mnohostranných dohod. Naopak je tady vidět určitá snaha některých států odklonit se od mezinárodních dohod nebo mezinárodních závazků na obecné úrovni. Z hlediska práce Komise se to zřejmě neprojevuje tolik právě proto, že to není mezivládní politický orgán, ale orgán zahrnující nezávislé experty. Témata práce se v ní tedy postupně schvalují a pracuje se na nich po řadu let. To znamená, že aktuální politické výkyvy se na činnosti Komise neprojevují tolik, jako na práci některých jiných orgánů. I tak ovšem se u některých citlivějších témat (např. imunity) v Komisi těžko hledá konsensus.

S letošním 70. výročím Komise OSN pro mezinárodní právo jsou spojeny určité oslavy. Jak probíhají?

Je pravda, že letošní zasedání Komise je odlišné, nikoliv však kvůli tomu, že by bylo tolik oslav, ale protože v souvislosti se 70. výročím se letošní jarní zasedání nekonalo v Ženevě jako obvykle, ale v New Yorku, a to nejen z důvodu výročí Komise, ale také kvůli setkání se zástupci států z Šestého (právního) výboru Valného shromáždění OSN. V New Yorku v té době kromě jedné slavnostní schůze probíhaly významné panely, semináře a diskuze. A potom se tady v Ženevě na počátku července konala ještě jedna konference věnovaná výročí Komise. Jinak samozřejmě jsme měli letos i mnoho běžné práce, protože většina zasedání jak v New Yorku, tak i v Ženevě, byla velmi intenzivní právě pro to množství témat a úkolů, nad kterými Komise v současnosti pracuje.

Na tomto místě bychom chtěli poděkovat a pográtulovat prof. Šturmovi a dalším členům Komise OSN pro mezinárodní právo k výročí a popřát jim hodně produktivní práce, která by napomohla nejlepšímu uchopení a vysvětlení norem mezinárodního práva.

Alla Tymofeyeva

MEZINÁRODNÍ PRÁVO VEŘEJNÉ OBECNĚ

Stránka | 8

Případ Jadhav (Indie v. Pákistán) před Mezinárodním soudním dvorem

Mezinárodní soudní dvůr (MSD) v červenci 2019 rozhodl případ, který rozhodně nepatří mezi ty, jež by na jeho stole přistávaly každý měsíc. Spor, který MSD vede pod názvem Jadhav (Indie v. Pákistán), se týkal indického občana, který byl Pákistánem zadržen a odsouzen k trestu smrti za špionáž, sabotáž, financování terorismu a snahu rozvrátit pákistánský stát. Právě výše uvedený trest smrti vedl MSD k podniknutí kroku, který se v repertoáru této instituce objevuje poměrně zřídka – na žádost indické vlády vydal předběžné opatření, ve kterém Pákistánu nařídil výkonu trestu smrti odložit, a to do vydání rozhodnutí ve věci samé.¹

Zatímco právní stránka sporu je poměrně přímočará a týká se primárně výkladu a aplikace Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích (1963),² příběh, na jehož pozadí se celý případ odehrává, už tak přehledný není a promítá se do něj dekády trvající rivalita a napětí mezi Indií a Pákistánem. Co se tedy

stalo? S jistou nadsázkou by se dalo říci, že jediné, na čem jsou strany sporu schopné se shodnout, je to, že pan Kulbhushan Sudhir Jadhav je indický občan, který se narodil v roce 1970 ve městě Sangli v západní Indii a v roce 1991 se přidal k indickému námořnictvu. Dál už se příběhy rozcházejí. Dle Indie byl pan Jadhav po určitou dobu příslušníkem indických námořních sil, nicméně následně odešel do předčasného důchodu a jako soukromá osoba si v Iránu založil dopravní společnost.³ Pákistán ovšem tvrdí, že pan Jadhav z námořnictva nikdy úplně neodešel a kromě něj začal v průběhu své kariéry pracovat i pro RAW (Research and Analysis Wing), indickou zahraniční zpravodajskou službu (rozvědku). Od roku 2013 pak měl pod falešnou identitou a na příkaz indické vlády poskytovat finanční podporu a trénink separatistickým hnutím v Balúčistánu a Karáči s cílem destabilizovat Pákistán.⁴ Jak se vlastně pan Jadhav do pákistánského vězení dostal? Dle oficiální pákistánské verze byl 3. března 2016 pod falešnou identitou zadržen při zásahu kontrarozvědky a pákistánských bezpečnostních sil v městě Mashkel v Balúčistánu. Následně byl poslán do Islámábádu a vyslechnut. V průběhu výslechů se měl přiznat ke své práci pro RWA, podpoře výše zmíněných separatistických hnutí a řízení sítě agentů na

¹ Předběžné opatření stejného druhu MSD vydal například v případech Paraguayi v. Spojené státy americké (1998), La Grand, Německo v. Spojené státy americké (1999), Avena a další mexičtí občané, Mexiko v. Spojené státy americké (2003).

² Vídeňská úmluva o konzulárních stycích, 500 U.N.T.S. 95, přijata 1963, vstup v platnost 1967.

³ Iran President Dismisses Pakistan's RAW Spy Claim. *New Indian Express*. 04.04.2017.

<<http://www.newindianexpress.com/nation/2016/mar/27/Iran-President-Dismisses-Pakistans-RAW-Spy-Claim-916482.html>> [poslední přístup 29.07.2019].

⁴ Pakistan Claims Arrest of RAW Agent in Baluchistan. What Happens Next. *The Wire*. 25.03.2017.

<<https://thewire.in/diplomacy/pakistan-claims-arrest-of-raw-agent-in-balochistan-what-happens-next>> [poslední přístup 29.07.2019].

pákistánském území.¹ Indická vláda naopak před MSD tvrdila, že pan Jadhav pro RAW nikdy nepracoval. Navíc dle ní nebyl ve skutečnosti zadržen v Pákistánu, ale byl unesen pákistánskými ozbrojenými silami

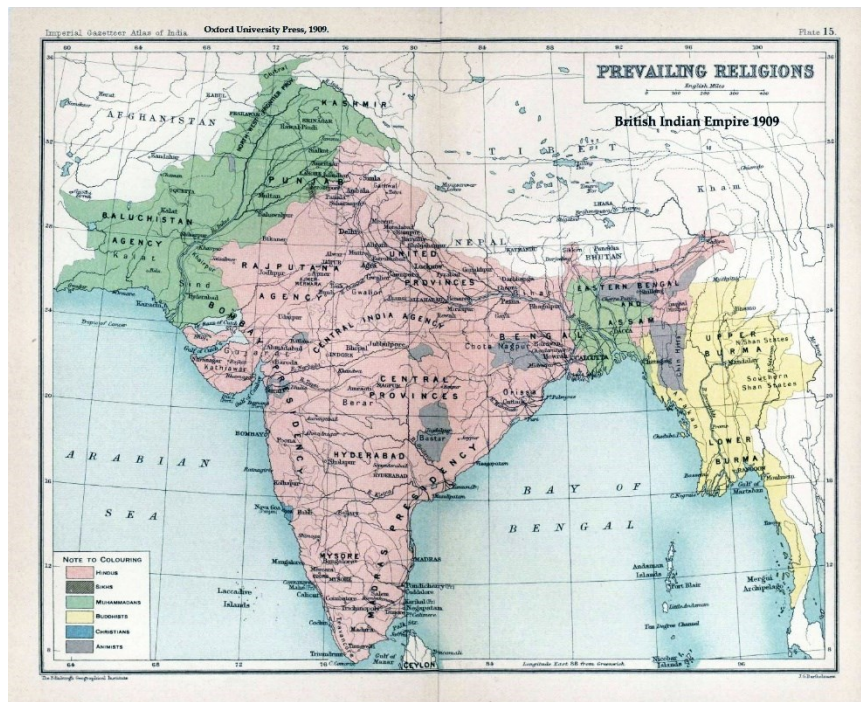
přicházela s jedním rozporuplným tvrzením za druhým.

Co na druhou stranu víme s jistotou je, že 10. dubna 2017 byl pan Jadhav odsouzen k trestu smrti. Rozsudek byl vynes

en pákistánským vojenským soudem, soudní řízení probíhalo v tajnosti a bez přístupu veřejnosti a pan Jadhav neměl možnost vybrat si vlastního obhájce, ani mu nebylo umožněno kontaktovat indické zastupitelské úřady.³ Indie byla o jeho zadržení informována až s několikaměsíčním

odstupem a její žádost o přístup k odsouzenému byla Pákistánem „z bezpečnostních důvodů“ zamítnuta. Indie a Pákistán mají – stejně jako řada dalších států – poměrně bohatou historii

vzájemného obviňování ze špionáže, udělení trestu smrti je ovšem i na indicko-pákistánské poměry drsný kalibr. Mezistátní špionáž je i ve 21. století stejně aktivní součástí mezinárodního dění, jako byla několik desetiletí zpátky. Skoro všichni špehují a skoro všichni jsou špehováni. A nejedná se o nijak velké tajemství. Většina případů v dnešní době nicméně probíhá podle poměrně typického vzorce – obviněný příslušník zpravodajské agentury jiné země je dopaden a poté za velké mediální pozornosti odsouzen k trestu

na iránsko-pákistánské hranici. Kromě toho také Indie uvedla, že dokumenty, které měly vinu pana Jadhava prokazovat, byly Pákistánem vyrobené podvrhy a že veškerá přiznání, která zadržený učinil, byla vynucená.² Dopátrat se přesné pravdy je prakticky nemožné, a i když rozsudek ve věci samé už vynes

¹ Pakistan Sentences Indian Spy Kulbhushan Jadhav to Death. *Dawn*. 10.04.2017. <<https://www.dawn.com/news/1326109/pakistan-sentences-indian-spy-kulbhushan-jadhav-to-death>> [poslední přístup 29.07.2019].

² Delhi Denies Arrest of Indian Spy in Pakistan. *BBC*. 30.03.2017. <<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-india-35923397>> [poslední přístup 02.04.2018]. Kulbhushan Jadhav Was Kidnapped from Iran by Terror Outfit Close to Pakistan Army.

News18.com. 04.01.2018. <<https://www.news18.com/news/india/kulbhushan-jadhav-was-kidnapped-from-iran-by-terror-outfit-close-to-pakistan-army-1622869.html>> [poslední přístup 29.07.2019].

³ Pakistan Sentences Indian Spy Kulbhushan Jadhav to Death. *Dawn*. 10.04.2017. <<https://www.dawn.com/news/1326109/pakistan-sentences-indian-spy-kulbhushan-jadhav-to-death>> [poslední přístup 29.07.2019].

odnětí svobody. Tento si následně buď celý vykoná, nebo je o pár let později v tichosti vyměněn za dopadené špióny patřící státu, který jej původně odsoudil.¹ V posledním desetiletí tak došlo k výměně odsouzených špiónů například mezi Spojenými státy a Ruskem či Ruskem a Estonskem.²

Nakolik vážně své rozhodnutí Pákistán v tomto případě myslí, je otázkou. Dle vyjádření pákistánské vlády se pan Jadhav proti rozhodnutí odvolal. Stále tedy existuje možnost, že bude jeho trest zmírněn. Pokud ne, nebyl by první Indem popraveným Pákistánem pro špionáž – například v roce 1999 byl pro aktivity tohoto rázu pověšen Sheikka Shamima.³ Další Ind odsouzený k smrti pro špionáž a čekající ve vězení na vykonání rozsudku byl v roce 2013 ubit k smrti svými pákistánskými spoluvězni.⁴

I z tohoto důvodu Indie 8. května 2017 předložila případ MSD. Ve svém podání argumentovala, že Pákistán svým jednáním porušil čl. 36 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích (dále jen „Vídeňská úmluva“). Konkrétně tedy, že porušil svou povinnost bez prodlení informovat vysílající stát (Indii) o zatčení či zadržení jejího státního příslušníka, neposkytl mu k němu přístup, znemožnil panu Jadhavovi

kontaktovat zastupitelské úřady své země a nepoučil ho o právech, které mu z čl. 36 Vídeňské úmluvy vyplývají.⁵ Vzhledem k uloženému trestu smrti také Indie požádala MSD o urgentní vydání předběžného opatření, které by Pákistánu s okamžitou platností nařídilo vykonání uloženého trestu odložit. Co se týče jurisdikce MSD, Indie ji opřela o čl. 1 Dodatkového protokolu k Vídeňské úmluvě, dle kterého má MSD jurisdikci nad spory, které vyvstanou při interpretaci či aplikaci tohoto smluvního instrumentu.⁶

Zpracování a rozhodnutí případu nakonec trvalo téměř dva roky. Ústní jednání proběhlo až v únoru 2019, finální rozsudek ve věci samé pak MSD vydal o pět měsíců později – v červenci 2019. Jako důležitý milník v celém případě lze vnímat květen 2017, kdy MSD vydal výše uvedené předběžné opatření, a reakce stran na něj. Za prvé, v otázce příslušnosti MSD přijal argumentaci Indie a prohlásil, že má jurisdikci o případu rozhodnout.⁷ Stejně tak vyhověl požadavku Indie a přikázal Pákistánu odložit výkon trestu do doby, než bude případ plně rozhodnut. To se ukázalo jako zásadní, neboť Pákistán uvedl, že v případě neúspěšného odvolání by

¹ Spies Strain German-Russian Ties. *Spiegel*. 02.07.2013.

<<http://www.spiegel.de/international/world/trial-of-russian-spies-in-germany-strains-diplomatic-relations-a-908975.html>> [poslední přístup 29.07.2019].

² Spies Swaped by US and Russia at Vienna Airport. *BBC*. 09.07.2010. <<http://www.bbc.co.uk/news/10564994>> [poslední přístup 29.07.2019]. Russia and Estonia Swap Spies. *Euronews*. 11.02.2018. <<http://www.euronews.com/2018/02/11/russia-and-estonia-swap-spies>> [poslední přístup 29.07.2019].

³ Pakistan is Ordered to Suspend Execution of Indian Convinced of Espionage. *New York Times*. 18.05.2017. <https://www.nytimes.com/2017/05/18/world/asia/kulbhushan-sudhir-jadhav-pakistan-india-execution.html?_r=0> [poslední přístup 29.07.2019].

⁴ Indian Prisoner in Pakistan Dies After Beating, Prompting Angry Reply from India. *New York Times*. 03.05.2013.

<<https://www.nytimes.com/2013/05/03/world/asia/indian-prisoner-in-pakistan-dies-after-beating.html>> [poslední přístup 29.07.2019].

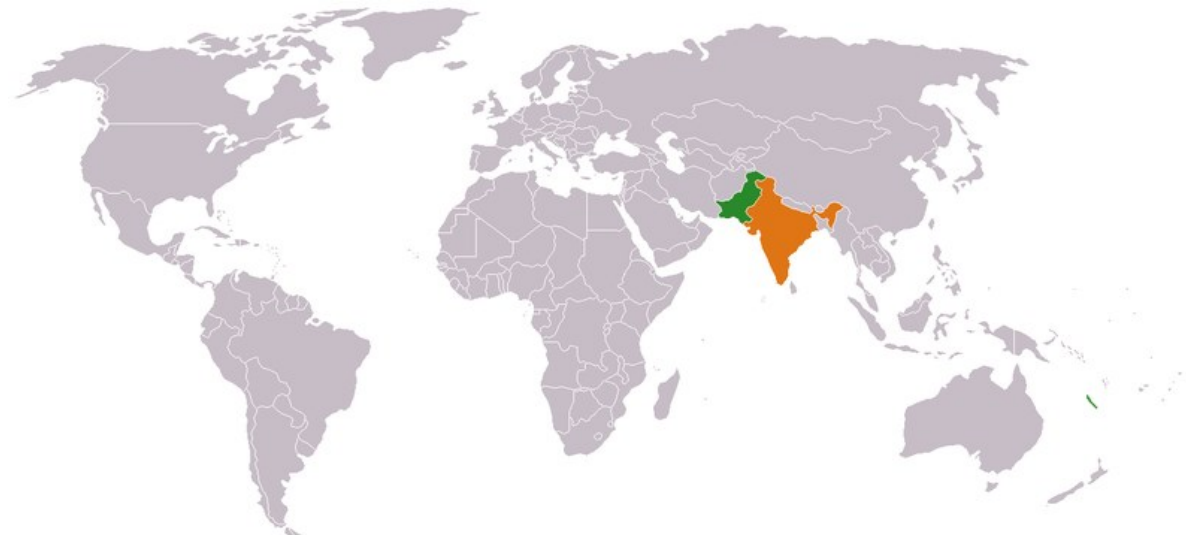
⁵ Jadhav Case: Indie v. Pákistán. Tiskové vyjádření č. 2017/16. ICJ. 09.05.2017. <<http://www.icj-cij.org/files/case-related/168/19420.pdf>> [poslední přístup 29.07.2019].

⁶ Dodatkový protokol k Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích. 596 UNTS 487. Přiját 4. dubna 1963, vstup v platnost 1967.

⁷ Jadhav Case: Indie v. Pákistán. Předběžné opatření. ICJ. 18.05.2017, para 15-34. <<http://www.icj-cij.org/files/case-related/168/168-20170518-ORD-01-00-EN.pdf>> [poslední přístup 29.07.2019].

k popravě pana Jadhava mohlo dojít už po srpnu 2017. Existovalo tak značné riziko, že k exekuci dojde dříve, než MSD rozhodnutí ve věci samé vůbec vydá.¹

Paraguaye ji Spojené státy neupozornily na zadržení a stíhání jejího občana a neinformovaly odsouzeného o jeho právu kontaktovat zastupitelské úřady své země a

Zdroj: Grubb,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pakistan_India_Locator_2.png

Je na místě zdůraznit, že vydání předběžného opatření MSD nemusí vždy automaticky znamenat, že jej bude dotčený stát respektovat – jak ukazuje o něco starší případ Paraguay v. Spojené státy americké z roku 1998.² Po právní stránce se jednalo o podobnou situaci, byť zde nešlo o osobu obviněnou ze špionáže, ale o paraguajského občana odsouzeného v USA k trestu smrti za vraždu. Co se týče jurisdikce MSD, Paraguay se, stejně jako nyní Indie, opírala o čl. 1 Dodatkového protokolu k Vídeňské úmluvě. Případ je podobný i v rozsahu tvrzených porušení Vídeňské úmluvy – dle

požádat je o asistenci. Stejně jako nyní Indie i Paraguay požádala MSD o vydání předběžného opatření, které by USA zakázalo rozsudek až do vydání rozhodnutí ve věci samé vykonat. MSD předběžné opatření skutečně vydal, nicméně Nejvyšší soud Spojených států amerických jej odmítl brát v úvahu, žádost o přezkum případu zamítl a 14. dubna 1998 byl odsouzený popraven.³ Paraguay se nakonec rozhodla od dalšího pokračování sporu před MSD upustit.⁴ V tomto ohledu měl pan Jadhav větší štěstí, neboť pákistánské úřady oznámily, že budou předběžné opatření MSD respektovat a počkají, než MSD spor rozhodne.⁵ A skutečně tak učinily. Rozsudek, který 17. července 2019 MSD vynesl, není po právní stránce v konečném důsledku příliš převratný či překvapivý.

¹ Ibid. para 52.

² Paraguay v. Spojené státy americké. ICJ. 1998. <<http://www.icj-cij.org/en/case/99>> [poslední přístup 29.07.2019].

³ McCormack, Tilbury a Triggs. *A Century of War and Peace. Asia-Pacific Perspective on the Centenary of the 1899 Hague Peace Conference*. Martinus Nijhoff Publishers, 2001. Str. 69.

⁴ Paraguay v. Spojené státy americké. ICJ. 1998. <<http://www.icj-cij.org/en/case/99>> [poslední přístup 29.07.2019].

⁵ ICJ Orders Pakistan to Stay Jadhav Execution. *Aljazeera*. 18.05.2017. <<https://www.aljazeera.com/news/2017/05/icj-orders-pakistan-stay-kulbhushan-jadhav-execution-170518103428390.html>> [poslední přístup 29.07.2019].

Soud se vyslovil ve prospěch Indie a rozhodl, že Pákistán svým jednáním skutečně porušil své mezinárodní závazky. A to konkrétně tím, že odepřel panu Jadhavovi po zadržení a během soudního procesu právo na právní pomoc a kontakt s indickým konzulátem, Indii o zadržení neinformoval a neumožnil konzulárním pracovníkům k zatčenému přístup.¹ MSD zároveň uložil Pákistánu umožnit panu Jadhavovi, aby byl jeho případ efektivně přezkoumán, což obnáší i pokračující odložení výkonu trestu smrti. V souvislosti s mezinárodní špionáží stojí za zmínku skutečnost, že MSD uvedl, že „bezpečnostní důvody“ nemohou být důvodem pro odepření práv, které zadržené osobě z čl. 36 Vídeňské úmluvy plynou. Pákistán tedy neměl právo panu Jadhavovi přístup indickým konzulárním úřadům odmítnout – a to ani přesto, že se dle jeho tvrzení jednalo o příslušníka indických zpravodajských služeb, který na území Pákistánu sbíral citlivé informace a prováděl podvratnou činnost.

Přestože na rovině mezinárodněprávní případ rozhodnut byl, je otázkou, nakolik vydání rozsudku situaci pana Jadhava reálně změní. Spor od počátku provází značná mediální pozornost a po politické stránce vnáší do už tak problematického vztahu mezi Indií a Pákistánem ještě větší napětí. Předložením případu MSD se Indii podařilo přitáhnout ke kauze pana Jadhava pozornost celého světa a dostat tak Pákistán pod drobnohled jak mezinárodního společenství, tak i řady lidsko-právních neziskových organizací, což odsouzenému dává určité šance. Pro Pákistán, který se rozhodl jurisdikci MSD respektovat, nominoval pákistánského ad hoc soudce a aktivně vystupoval v ústním jednání, je výsledek nepřijemným a viditelným

políčkem. Jak na rozhodnutí zareaguje však zůstává otázkou. Vyloučit nelze ani variantu, kdy pákistánská soudní soustava případ opravdu znovu otevře, panu Jadhavovi bude umožněn přístup k indickému konzulátu a právní pomoci, avšak trest, který obdrží, bude opět trestem nejvyšším. Tvrdou realitou tak zůstává, že přestože rozhodnutí MSD bylo dějstvím, které se odehrálo primárně v království práva, osud pana Jadhava leží i nadále v rukou indických a pákistánských politiků.

Šárka Ošřádalová

Nová kapitola pro ochranu biodiverzity moří a jejich udržitelné užívání

V současné době leží zhruba 60 % světových oceánů mimo národní jurisdikci.² Tyto oblasti mají však zásadní význam pro zajištění potravinové jistoty, zachycování uhlíku a vědecký výzkum. Navzdory jejich důležitosti chybí jasně stanovený právní rámec jejich správy, který může zajistit jejich zachování a udržitelné využívání.

Z tohoto důvodu se konalo ve dnech 4. 9. 2018 – 17. 9. 2018 v sídle Organizace spojených národů („OSN“) v New Yorku první zasedání mezivládní konference („IGC“) o mezinárodním právně závazném nástroji („ILBI“) podle Úmluvy Organizace spojených národů o mořském právu („UNCLOS“) o ochraně a udržitelném využívání mořské biologické rozmanitosti oblastí mimo národní jurisdikci („BBNJ“). IGC se během jednání

¹ Jadhav Case: Indie v. Pákistán. Rozsudek ve věci samé. ICJ. 17.07.2019. <<https://www.icj-cij.org/files/case-related/168/168-20190717-JUD-01-00-EN.pdf>> [poslední přístup před9].

² BBNJ. [online]. [cit. 2018-21-10]. Dostupné z: <http://dosi-project.org/working-groups/bbnj>

v New Yorku věnovala následujícím tématům: mořské genetické zdroje, včetně otázek týkajících se sdílení přínosů, které tyto oblasti mohou mít; hodnocení vlivu určitých aktivit na životní prostředí; regionální nástroje pro správu, včetně chráněných mořských oblastí; a budování kapacit a přenos mořské technologie. Cílem IGC je vypracovat dokument obsahující návrh textu ILBI.¹

První snahy o nastavení právní úpravy BBNJ lze sledovat během Konference OSN o udržitelném rozvoji Rio +20, během níž se státy zavázaly naléhavě řešit otázku zachování a udržitelného využívání mořské biologické rozmanitosti BBNJ, včetně přijetí rozhodnutí o ILBI.² Diskuze o tomto tématu se začaly mezi členskými státy stupňovat v roce 2015, kdy rezolucí Valného shromáždění („VS“) OSN č. 69/292 ze dne 19. června 2015 schválilo VS OSN vytvoření přípravného výboru („PrepCom“) pro IGC, který je otevřený všem členským státům OSN, členům specializovaných agentur a stranám UNCLOS.³ Na PrepCom navázalo OSN svým usnesením č. 72/249 ze dne 24. prosince 2017, kdy VS OSN souhlasilo se svoláním IGC, pod záštitou OSN, aby zvážilo a prodiskutovalo doporučení PrepComu, s cílem co nejdříve vytvořit ILBI.⁴ Rezoluce VS OSN č. 72/249 stanovuje dva požadavky pro budoucí práci IGC. Za prvé, ILBI by měl být „plně v souladu s ustanoveními UNCLOS“ (odst.

6). Za druhé, ILBI by neměl „*znehodnotit stávající relevantní právní nástroje a právní rámce a příslušné globální, regionální a sektorové orgány*“ (odst. 7).⁵

Mezi státy, ani po skončení IGC, nepanuje konsensus o oblastech působnosti a formě ILBI, avšak po proběhnuvším IGC lze vyzorovat určité názorové proudy mezi státy.

Státy se shodly, že ILBI musí vycházet z již existujících mechanismů, předpisů, úmluv a dalších právně závazných dokumentů, především UNCLOS. Některé státy navrhly, že ILBI by měl regulovat činnosti a oblasti v BBNJ pouze do té míry, do jaké nejsou odpovídajícím způsobem řešeny stávajícími mezinárodními úmluvami. Nemělo by tedy dojít k pouhému zopakování ustanovení přijatých v minulosti, ale spíše k doplnění mezer a posílení jejich vymahatelnosti. Dále státy diskutovaly o nutnosti v ILBI zohlednit zvláštní potřeby nejméně rozvinutých států, ostrovních států a pobřežních oblastí. Státy všeobecně vyjádřily názor, že je nezbytné najít rovnováhu mezi množstvím detailů uvedených v ILBI a jejich užitečností. Mnoho států taktéž zmínilo, že ILBI by měl respektovat suverénní práva ostrovních států a být postaven na principu, že tyto oblasti jsou společným dědictvím lidstva.

Čína zdůraznila, že by ILBI měl vycházet z a doplnit UNCLOS, být eko-centrický a prakticky realizovatelný, brát v úvahu a umožnit objevování a užití mořských

¹ Intergovernmental Conference on Marine Biodiversity of Areas Beyond National Jurisdiction. United Nations. online]. [cit. 2018-21-10]. Dostupné z: <https://www.un.org/bbnj/>

² Rio + 20 Outcome document - The Future We Want. [online]. [cit. 2018-21-10]. Dostupné z: <https://www.icriforum.org/sites/default/files/Rio20-Ocean-and-sea-UN-%20statement0619.pdf>

³ UN General Assembly, General Assembly resolution A/RES/69/292. Development of an international legally-binding instrument under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the conservation and sustainable use of marine biological diversity of areas beyond

national jurisdiction. 19. 6. 2015. [online]. [cit. 2018-21-10]. Dostupné z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/292

⁴ UN General Assembly, General Assembly resolution A/RES/72/248. International legally binding instrument under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the conservation and sustainable use of marine biological diversity of areas beyond national jurisdiction. 24. 12. 2017. [online]. [cit. 2018-21-10]. Dostupné z: <http://www.undocs.org/A/RES/72/249>

⁵ Ibid.

zdrojů, výzkum a rybolov. Taktéž by měl klást důraz na zachování a udržitelné využívání volného moře současnou i budoucí generací.

Aliance malých ostrovních států poukázala na výzvy, jakými jsou změna klimatu a znečištění moří; a na potřebu spolupráce a nalezení inkluzivního a univerzálního řešení. Mezi hlavní zájmy těchto států patří regionální nástroje pro správu, sdílení přínosů u mořských

využití tradičních znalostí a nerovnoměrné zatížení určitých oblastí.

Barbados za Karibské společenství projevil snahu o to nebýt limitován současnými vědeckými poznatky při vytváření ILBI a uvedl, že cílem je dosáhnout téměř univerzální ratifikace ILBI.

Druhá konference se bude soustředit na průřezové problémy, které nebyly řešeny během IGC (např. finanční zdroje, řešení sporů, revize, dodržování předpisů a další). Druhé a třetí zasedání IGC se uskuteční v roce 2019 a čtvrté zasedání IGC v první polovině roku 2020. Přesná struktura těchto zasedání zatím nebyla stanovena.¹

Nalezení vhodné právní úpravy pro BBNJ je v kontextu dnešní doby a rychlého zhoršujícího se stavu oceánů po celém světě nesmírně důležité. Zástupci členských států se potýkají s velmi složitým úkolem, a to zajistit dynamický rozvoj

právní úpravy tak, aby odpovídala a byla schopna řešit rostoucí problémy v oblasti životního prostředí a současně udržovala normativní koherentnost v rámci stávajících dohod a institucí mořského práva. Státy jsou částečně svázány politickou vůlí pokročit v ochraně volných moří. Na druhou stranu je důležité zdůraznit, že sjednávání ILBI otevírá dveře k pozměnění právní úpravy těchto vod, která by mohla, dle toho, jaké zájmy států v diskuzi převáží, buď posílit závazek států chránit oceány, nebo jej rozmělnit.

Hana Láníková

genetických zdrojů prostřednictvím regionální a mezinárodní spolupráce; a zakotvení povinností a pokynů pro hodnocení dopadů určitých aktivit na životní prostředí v ILBI.

Paraguay za skupinu rozvojových zemí nemajících přístup k moři („LLDC“) uvedla, že hlavními body pro tuto skupinu jsou svoboda pohybu a přístup k moři, zachování práv dle UNCLOS, sdílení výhod a uznání speciálních potřeb, které LLDC mají v oblasti budování kapacit a přenosu mořské technologie.

Malé rozvojové ostrovní státy ležící v Pacifiku informovaly, že mezi jejich priority patří otázka financování, dodržování a prosazování nového ILBI,

¹ Delegates Conclude Discussions on Marine Genetic Resources, as Intergovernmental Conference Drafting Treaty under Law of Sea Convention Continues | Meetings Coverage and

Press Releases. United Nations. [online]. [cit. 2018-21-10]. Dostupné z: <https://www.un.org/press/en/2018/sea2084.doc.htm>

MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKOMÉ

Zdrženlivá revoluce aneb nedávný vývoj evropského mezinárodního práva soukromého pohledem z druhého břehu Atlantiku

Právo Spojených států amerických a zejména doktrína mezinárodního práva soukromého (tedy v angloamerické právní kultuře tzv. Conflict of Laws) se historicky vyvíjelo odděleně a samostatně (dalo by se jízlivě hovořit o jakési „splendid isolation“). O to více je zapotřebí upozornit na snahy právních akademiků nalézt a pojmenovat vzájemné interakce a vlivy amerického Conflict of Laws a evropského mezinárodního práva soukromého, jako je tomu v případech níže analyzovaných článků předních akademiků (obou – ač profesně spjatých se Spojenými státy - evropského původu) Petera Haye a Ralfa Michaelse.

Nejprve však pro připomenutí krátký exkurz do vývoje amerického Conflict of Laws devatenáctého a dvacátého století, který by se dal přehledově rozdělit následovně: (i) etapu „Comity“, tedy filozofie na pomezí mezi ohleduplností („courtesy“) a právní povinností („legal duty“), nahradila (ii) etapa prvního Restatementu (Conflict of Laws), neboli vzorové sbírky konkrétních kolizních norem (formou výčtu jednotlivých právních okruhů s přiřazenými konkrétními kolizními pravidly, avšak bez důrazu na obecné klauzule, teleologické normy a interpretační pravidla), jež byla dále následována (iii) tzv. Scholastickou revolucí (obsahující zejména teorii analýzy

vládního zájmu Brainerda Currieho, teorii lex-fori Alberta Ehrenzweiga, teorii funkční analýzy Donalda Trautmana a Arthura von Mehrena a tzv. „Better Law Approach“ Roberta Lefflara) kulminující v (iv) etapě druhého Restatementu (Conflict of Laws) moderujícího rigidní taxativní pravidla svého předchůdce a interpretujícího výstupy Scholastické revoluce.

Americké Conflict of Laws se tak vyvinulo v systém založený na pragmatickém a kazuistickém *ad hoc* přístupu k mezinárodnímu právu soukromému, který namísto koncepčně-teoretického pojetí upřednostňoval *de facto* volnou sbírku aplikačních pravidel majících primárně řešit problémy v právní praxi podpořenou obecným teoretickým základem Scholastické revoluce. Rozkol mezi relativní autonomií právních řádů jednotlivých států USA na straně jedné a společenskou, jazykovou, kulturní a obyčejovou homogenitou těchto států na straně druhé ve svém důsledku vytváří právní systém, který sice obsahuje mezinárodní prvek (resp. mezistátní, neb Conflict of Laws bylo historicky aplikováno primárně v mezistátním a nikoli mezinárodním kontextu), ale na druhou stranu redukcí kvalifikačních problémů a společným sdílením hraničních určovatелů zabraňuje vzniku kolizních otázek takového rozsahu, jež by si vyžadovaly odklon od kazuistické soudcovské právní regulace k centralizované kogentní normotvorbě evropského typu. I proto si americké Conflict of Laws mohlo a může dovolit přístup „Value-based Choice of Law“ a mozaikovou právní úpravu (*dépeçage*) při volbě práva.

Časy se však mění a v stále globalizovanějším tržním světě není možné Conflict of Laws vnímat ve stejném vakuu, jako tomu bylo v devatenáctém a dvacátém

století. Je tedy logické i vhodné, že k relativně nedávnému padesátému výročí úmrtí zmiňovaného Brainerda Currieho došlo ve Spojených státech k pořádání bilančního sympozia o vývoji Conflict of Laws se zaměřením na interakce Conflict of Laws s evropským mezinárodním právem soukromým. Výstupy tohoto sympozia byly shrnuty v komparativním článku Petera Haye „*European Conflicts Law After the American “Revolution” - Comparative Notes*“ z roku 2015¹. Hay si všímá podobností mezi americkou Scholastickou revolucí a procesem kodifikace evropského mezinárodního práva soukromého kulminujícím v přijetí zejména nařízení Řím I a identifikuje americký vývoj jako jednu z inspirací evropské úpravy. Podle Haye bylo evropské kodifikaci mezinárodního práva soukromého (zejména ve vztahu k volbě práva ve smluvních závazkových vztazích a v případech civilněprávních deliktů), jež přišla s časovým odstupem po americké Scholastické revoluci, umožněno vybrat si konkrétní použitelná pravidla metodou, kterou definoval jako tzv. vědomý paralelismus („*Conscious Parallelism*“). Jinými slovy zejména ve vztahu k smluvním závazkovým vztahům a civilněprávním deliktům tak mělo mít evropské mezinárodní právo soukromé dle Haye do určité míry „vyšlapanou cestu.“ Hay ve svém článku není nekritický a relativně tvrdě se vypořádává s interpretační volností a vágní aplikací americké „únikové klauzule“ v obecných pravidlech Restatementu (konkrétně § 6 Restatementu, aplikací kterého lze pod Restatement subsumovat téměř vše) a dále též s nadužíváním metody *dépeçage*, jež (dle Haye naštěstí) nemá

Zdroj: Deval Kulshrestha,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Statua_Iustitiae.jpg

v soudobém evropském mezinárodním právu soukromém místo. Hay zakončuje svou přehledovou zprávu hodnocením evropské „federalizace“ mezinárodního práva soukromého jakožto zásadního úspěchu a označuje míru a rychlost harmonizace právní úpravy za stěží uvěřitelnou doufaje, že předběžně

¹ Hay, Peter: *European Conflicts Law After the American “Revolution” - Comparative Notes*, 2015 U. Ill. L. Rev. 2053, 2015.

připravovaný (v pořadí již třetí) nový Restatement (Conflict of Laws) povede k další harmonizaci mezinárodního práva soukromého, ke které současná verze Restatementu vzhledem ke svým strukturálním omezením přispět nemohla.

Zajímavé je, že k některým obdobným závěrům se již o osm let dříve dopracoval i Ralf Michaels ve svém článku „*The New European Choice-of-Law Revolution*“¹, jenž definuje „evropanizaci“ mezinárodního práva soukromého jako další stádium federalizace a považuje evropskou revoluci (tedy dovršení evropské kodifikace mezinárodního práva soukromého) za minimálně stejně důležitou jako americkou revoluci Scholastickou, již trochu vyčítá absenci následné normotvorby ze strany Kongresu Spojených států (a tedy výsledné ponechání vývoje „na půli cesty“). Michaels na závěr svého článku konstatuje, že evropský vývoj logicky nejde bez dalšího zpětně implementovat ve Spojených státech (a že tedy inspirační tok není bez dalšího oboustranný) mimo jiné i kvůli absenci mezinárodněprávní normotvorby na federální úrovni, nicméně spatřuje nově nastolený dialog mezi právními kulturami jako důležitý posun k dalšímu vzájemnému sblížování.

Nakolik je tedy správné takovéto nahlížení na vývoj evropského mezinárodního práva soukromého vnímající jeho kodifikaci jako jakousi paradoxní reakci na americkou ideovou revoluci Conflict of Laws ve dvacátém století?

Je pravdou, že takový náhled je značně zjednodušený. Ačkoli jsou oběma autory správně identifikovány a dále popsány klíčové atributy obou právních kultur a vzájemná chronologie, ani jeden z článků

neobsahuje teze dokazující, že objektivně existující *korelace* zároveň představuje *kauzalitu*, neboli chybí zde přímá příčinná souvislost co do ovlivnění jedné právní kultury kulturou druhou. Myšlenka, že by připravovaný (třetí) Restatement mohl v nejbližších letech ovlivnit harmonizaci mezinárodního práva soukromého je poněkud naivní, když samotný proces jeho draftingu představuje pouhou první fázi implementace. Teprve inkorporace (ať částečná či úplná) norem z Restatementu do právních řádů jednotlivých států USA (tj. jejich jednotlivými zákonodárnými sbory) dává možnost jeho reálného praktického dopadu.

Co však z obou těchto relativně nedávných výstupů shodně plyne, je jakýsi trend vzájemné konvergence kontinentální právní kultury a amerického Conflict of Laws. Bude-li tomu tak, pak pro angloamerický kontext bude časem zapotřebí změna obecné orientace na (v Evropě již desetiletí fungující) moderní recepti právních řádů jako celku namísto fragmentované techniky stávající *dépeçage*. Stejným dechem je však třeba dodat, že evropskému právnímu kontextu by zrovna tak prospěl flexibilní, reaktivní a kazuističtější přístup amerického Conflict of Laws. Jen namísto rychle hořících revolučních plamenů, od kterých obě kultury vzájemně chytí inspiraci, je zapotřebí počítat s pomalu doutnajícím ohněm, kolem kterého se budou zástupci obou právních kultur ještě dlouho scházet.

Luděk Chvosta²

¹ Michaels, Ralf: *The New European Choice-of-Law Revolution*, 82 Tul. L. Rev. 1607, 2008.

² Luděk Chvosta je advokátem zapsaným v advokátních komorách státu New York,

Washingtonu DC a v České republice. Mimo jiné se zabývá americkou úpravou smluvních závazkových vztahů a dlouhodobě působí v mezinárodní advokátní kanceláři.

MEZINÁRODNÍ PRÁVO TRESTNÍ

Stránka | 18

(B)ez) nadějný hybrid: Kosovský zvláštní soud aneb opožděné hledání spravedlnosti

Před více než třemi lety, ve středu 5. července 2017, osmnáct let a necelé dva měsíce od konce Kosovské války, vstoupil v účinnost jednací řád Kosovského zvláštního soudu („Zvláštní soud“).¹ Odpadla tak poslední překážka, která bránila tomuto novému a svou povahou velmi specifickému orgánu v plné operativnosti. Zároveň se tím otevřela nová kapitola pátrání jak po spravedlnosti pro některé z obětí konfliktu, tak i po odpovědích na otázky, které v kosovské společnosti dodnes rezonují. Žalobci Zvláštního soudu nicméně trvalo téměř tři roky – až do prosince 2018, než začal rozesílat první žádosti o podání vysvětlení a předvolávat svědky a možné podezřelé do Haagu. Od té doby zesílily jak diskuse nad smyslem a povahou Zvláštního soudu, tak i politické a populistické snahy tuto instituci oslabit a zdiskreditovat.

Pro ty neobeznámené s historií kosovského konfliktu by mohlo být překvapivé, že intenzivní reakce a diskuse, které Zvláštní soud vyvolává, se zaměřují víc na potencionální viníky než jejich oběti. V kontextu Kosova se však není čemu divit – mezi lidmi, kteří by před soudem mohli stanout, je totiž řada čelních a velmi

vlivných jedinců, kteří v Kosovu na těch či oněch pozicích vládou a rozhodují prakticky od konce války – počínaje současným prezidentem, premiérem a lídry několika stěžejních politických stran konče. Lze tak konstatovat, a to zcela bez nadsázky, že rozhodnutí, která na půdě Zvláštního soudu padnou, rozhodnou i (a nejen) o politické budoucnosti Kosova. A že na místní scéně způsobí značné vlnobití.

Od spekulací k důkazům

Kosovský zvláštní soud je v řadě aspektů velmi specifickou institucí, a to ať už se jedná o jeho strukturu a způsob ukotvení v rámci kosovského právního řádu, či o cestu, která k jeho vytvoření vedla.

Přestože Kosovská válka oficiálně trvala od konce února 1998 do 11. června 1999, první impuls k vytvoření Zvláštního soudu se objevil až v roce 2008, a to poté, co bývalá hlavní žalobkyně Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii („ICTY“), Carla Del Ponte, vydala autobiografickou knihu „La caccia: io e i criminali di guerra.“² V té popsala obstrukce, zatajování důkazů a různé národní i mezinárodní politické tlaky, kterým měli ona a její tým při snaze o objasnění závažných zločinů údajně spáchaných ke konci a po skončení války špičkami Kosovské osvobozené armády („KLA“) čelit. V době vyšetřování už byli mnozí z podezřelých novou „politickou elitou“ Kosova, v očích většiny kosovských Albánců národními hrdiny a jedním z hlavních mocenských pilířů jinak poměrně nestabilního a nepřehledného systému. Jejich případné odsouzení by Kosovu, odhodlaně mířícímu

¹ V originále „Kosovo Specialist Chambers“.

² Volný překlad z italského: „Lov: Já a váleční zločinci“. V angličtině vyšla kniha v roce 2009 pod názvem „Madame Prosecutor: Confrontations with Humanity's Worst Criminals and the Culture of Impunity.“

Oficiální český překlad prozatím neexistuje.

k nezávislosti, mohlo „podtrhnout nohy“ hned na několika úrovních – entita by de facto „ztratila“ velkou část svých hlavních lídrů, v majoritně albánské společnosti by odsouzení „lidových hrdinů“ vyvolalo divoký odpor a image Kosova na mezinárodní scéně by utrpěla vážný šrám. Dle del Ponte tak na důležitých místech chyběly vůle a ochota se s podezřeními naznačujícími zapojení bývalých vůdců KLA do organizovaného zločinu (včetně obchodu s drogami, zbraněmi, lidmi a lidskými orgány) a jejich podílu na spáchaných válečných zločinech aktivně zabývat. Kniha, nepřekvapivě, vyvolala značnou kontroverzi a vášnivé reakce. Neméně intenzivní reakce pak vzbudila také zpráva, kterou v reakci na v knize vznesená obvinění a na zadání Rady Evropy vypracoval v roce 2011 všeobecně uznávaný švýcarský diplomat Dick Marty.¹ Takzvaná „Martyho zpráva“, založená na několikaměsíčním vyšetřování, postavila tvrzení Carly Del Ponte do nového světla. Už se nejednalo o „pouhý“ nepodložený nařčení. Dle Martyho existují jasné indicie svědčící o tom, že koncem války a v krátkém období po válce byli někteří ze zajatých kosovských Srbů a kosovských Albánců drženi v tajných detenčních zařízeních KLA zřízených na území Kosova a Albánie. Zde byli mučeni a vystavováni jinému nelidskému a ponižujícímu zacházení. Řada ze zajatců následně „zmizela“. Martyho zpráva také podpořila tvrzení Del Ponte, že se někteří z těchto zajatců stali obětmi promyšleného a organizovaného obchodu s lidskými orgány. V krátkosti – po zadržení KLA byli vybraní zajatci několikrát přesunuti z místa

na místo, podrobeni různým zdravotním vyšetřením a následně dopraveni na tajnou kliniku v Albánii, kde jim byly operativně odebrány některé tělesné orgány (nejčastěji ledviny). Následně byli zavražděni. Martyho zpráva rovněž podpořila tvrzení Del Ponte, že mezinárodní organizace spravující Kosovo po válce informace, které na kriminální aktivity KLA opakovaně ukazovaly, radši „pragmaticky“ přehlédly, než aby riskovaly stabilitu nově vznikajícího a křehkého systému. Zvláštní vyšetřovací jednotka zřízená v roce 2011 Misí EU na podporu práva v Kosovu („EULEX“) existenci důkazů podporujících některá z výše uvedených tvrzení následně potvrdila² a hlasy volající po ustanovení zvláštního soudu nabraly na síle. Možnost, že by se takto citlivých a do vysokých pater kosovské politiky potenciálně sahajících případů mohly zhostit výlučně kosovské orgány a na domácí půdě, byla prakticky okamžitě zamítnuta. Kosovské instituce včetně státního zastupitelství a justice se dlouhodobě potýkají s bující korupcí, politickým ovlivňováním, zastrahováním soudců a státních zástupců, neadekvátními průtahy v řízeních a neefektivní správou. Varianta, že by se případů ujal EULEX, který měl v Kosovu od roku 2008 do roku 2018 určité exekutivní pravomoci,³ byla taktéž zamítnuta. Oficiálně kvůli nedostatečné kapacitě mise. Neoficiálně, dle některých médií, kvůli pověsti mise, která byla předchozími korupčními a jinými skandály vážně poškozena. Politická situace na národní i mezinárodní úrovni ovšem nebyla nakloněna zřízení soudního orgánu, který by stál zcela mimo kosovský

¹ Marty, D.: „Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo.“ Parlamentní shromáždění Rady Evropy. 7. ledna 2011. <<https://www.scp-ks.org/en/documents/council-europe-parliamentary-assembly-report-inhuman-treatment-people-and-illicit> [poslední přístup 30.07.2019].

² Prohlášení hlavního žalobce zvláštní vyšetřovací jednotky EULEX. 29. července 2014. <http://www.balkaninsight.com/en/file/show/Statement_of_the_Chief_Prosecutor_of_the_SITF_EN.pdf> [poslední přístup 30.07.2019].

³ Webová stránka mise EULEX. <<http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16>> [poslední přístup 30.07.2019].

justiční systém, bylo tudíž zapotřebí přijít s jiným řešením. A to takovým, které by poskytlo obojí – ukotvenost nově vzniklého tělesa v rámci kosovského právního řádu a záruky nezávislého vyšetřování a spravedlivého soudního procesu.

Zrození Zvláštního soudu

Přestože Zvláštní soud je médiu často spojován s Mezinárodním tribunálem pro bývalou Jugoslávii (ICTY), z právního hlediska se jedná o naprosto odlišný typ soudního orgánu – Zvláštní soud byl ustanoven na základě Zákona o zvláštním soudu přijatého kosovským Parlamentním shromážděním 3. srpna 2015,¹ k jeho zřízení byla zapotřebí změna ústavy² a je součástí kosovského soudního systému. Přestože tlak, který k jeho vytvoření vedl, byl primárně mezinárodní, a velká část společnosti rozhodně není myšlenke souzení bývalých vůdců KLA nakloněna, jeho legitimita a jurisdikce jsou v konečném důsledku založeny na rozhodnutí kosovských zákonodárců, nikoliv na rozhodnutí mezinárodního společenství. Tomu, že se jednalo o velmi „ošemetné“ a citlivé rozhodnutí, nasvědčuje i speciální zákon garantující finanční podporu osobám, které by mohly před Zvláštním soudem jako obžalovaní stanout, který byl přijat ve stejný den jako zákon o Zvláštním soudě.³ V preambuli tohoto zákona tak nechybí například úsek zdůrazňující přesvědčení kosovského Parlamentního shromáždění, že válka vedená proti Srbsku byla válkou spravedlivou a čistou a že KLA přinesla kosovskému lidu svobodu a nezávislost. Všichni obvinění, kteří před Zvláštním

soudem stanou, mají právo požádat o pokrytí finančních nákladů své obhajoby a o finanční podporu pro blízké členy své rodiny včetně cestovních nákladů do Haagu. Zároveň mohou všichni obvinění, kteří budou shledáni nevinní, zažádat o finanční kompenzaci. Veškeré výše uvedené výdaje budou vyplaceny z kosovského státního rozpočtu. Poznámka na okraj – náklady Zvláštního soudu a Úřadu zvláštního žalobce financuje Evropská Unie.

Zvláštní soud a k němu přidružený Úřad zvláštního žalobce mají dočasný a specifický mandát, a to vyšetřovat, stíhat a projednávat zločiny a trestné činy související se zjištěními Martyho zprávy z roku 2011. Konkrétně se tedy jedná o válečné zločiny, zločiny proti lidskosti a některé trestné činy vymezené kosovským právem spáchané v období od 1. ledna 1998 do 31. prosince 2000. Kosovský konflikt oficiálně trval od února 1998 do 11. června 1999. Proč tedy onen přesah až do prosince 2000? Důvodem jsou násilnosti a závažná porušování lidských práv (včetně událostí popsaných v Martyho zprávě), ke kterým docházelo ještě mnoho měsíců po formálním konci války. Hlavními oběťmi těchto poválečných násilností byli převážně kosovští Srbové, kteří čelili mstě ze strany KLA a jejich podporovatelů. Útokům čelili i kosovští Albánci podezíraní z „kolaborace“ se Srby. Jen pro představu – pro řadu členů KLA pod pojem „spolupráce“ spadala i prostá snaha ochránit své sousedy, civilisty z řad kosovských Srbů, před útoky a lynčováním. Dalším důležitým faktorem je, že územní jurisdikce Zvláštního soudu se bude

¹ Law on Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office, No. 05/L-053. <<https://www.scp-ks.org/en/documents/law-specialist-chambers-and-specialist-prosecutors-office-3-aug-2015>> [poslední přístup 30.07.2019].

² Amendment of the Constitution of Kosovo No. 05/D-139 adopted 3 August 2015. <<https://www.scp->

[ks.org/en/documents/constitutional-amendment-article-162-3-aug-2015](https://www.scp-ks.org/en/documents/constitutional-amendment-article-162-3-aug-2015)> [poslední přístup 30.07.2019].

³ Law on Legal Protection and Financial Support for Potential Accused Persons in Trials before the Specialist Chambers, No. 05/L-053. <<https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-054%20a.pdf>> [poslední přístup 30.07.2019].

vztahovat nejen na akty, které se odehrály na území Kosova, ale také na ty, které zde pouze započaly. Řadu zajatců totiž KLA sice zadržela na území Kosova, nicméně poté je převezla do tajných detenčních zařízení v severní Albánii.

Zvláštní soud je plně integrován do kosovského soudního systému na každé jeho úrovni (obecné soudy, odvolací soud, nejvyšší soud a ústavní soud). Zároveň je všem kosovským soudům a státním zastupitelstvím nadřazený a může kdykoliv jakýkoliv z jejich případů převzít – samozřejmě za podmínky, že spadá do jeho jurisdikce. Co se týče samotného fungování Zvláštního soudu a Úřadu zvláštního žalobce, výše zmíněná novela ústavy jej omezuje na pět let.

Důraz na nezávislost a ochrana svědků

Další z aspektů, které činí Zvláštní soud speciální, je fakt, že přestože je součástí kosovské soudní soustavy, sídlí daleko za hranicemi Kosova – v nizozemském Haagu. Důvodem je snaha „izolovat“ nově vzniklou instituci od možných politických a korupčních tlaků, s nimiž by se mohla na území Kosova potýkat, a ochránit svědky. Spekulovat lze i o bezpečnostních důvodech. Situace v Kosovu je dnes sice podstatně klidnější než pět či deset let zpátky, za zcela stabilní ji označit nicméně nejde. Značná část populace je na propojování KLA s válečnými zločiny stále velmi citlivá a útoky na novináře či politiky kritizující KLA či její bývalé členy nejsou výjimkou.

Pozastavme se ještě na chvíli u ochrany svědků. Kosovo je malé jak do teritoria, tak i společnosti. Místní často říkají, že v něm každý zná každého – a že pozorným očím místních obyvatel vytrénovaných nelehkou historií jen tak někdo neunikne. Jde o zemi, kde je téměř nemožné se „schovat.“

Problém spočívá hlavně v dostupnosti samotných svědků. V únoru 2019 uplynulo jednadvacet let od začátku války – řada svědků, kteří by mohli poskytnout cenné informace, již nežije, potažmo nejsou k dohledání nebo v průběhu let „zmizeli.“ Materiálních důkazních prostředků je – i s ohledem na čas, který od války uplynul – minimum. Úspěch obžaloby se tak bude do značné míry odvíjet od její schopnosti dohledat žijící svědky, přesvědčit je ke spolupráci a poskytnout jim i jejich blízkým dostatečnou ochranu. Což je skutečnost, které si je dobře vědom jak Zvláštní soud, tak i případní svědci a osoby, které mohou očekávat, že před něj budou postaveny. Paralelu nabízí ICTY, který byl v minulosti několikrát kritizován za nedostatečnou ochranu svědků, což snížilo jak jejich množství, tak i ochotu těch přeživších vypovídat.¹ Ze strany Zvláštního soudu a jeho žalobce je tak tentokrát cítit velmi silná snaha podobnému scénáři zamezit. Soud sídlí v Haagu, informace o probíhajících vyšetřováních a připravovaných obžalobách nejsou sdíleny ani s kosovskými institucemi, ani s mezinárodními organizacemi, které na půdě Kosova působí. Zároveň nikdo ze soudců, žalobců a administrativních zaměstnanců nemůže mít kosovské občanství. Jisté je, že vyšetřování již probíhá, obžaloby se připravují a ti svědci, které se podařilo zajistit, jsou pod falešnými identitami ukrýváni daleko od hranic Kosova. Faktem také je, že přestože kosovské kuloáry pokračují v divokém spekulování, jak se bude situace vyvíjet, pro tentokrát se zdá, že zpoza zdí Zvláštního soudu žádné informace neunikají.

První výsledky a reakce na ně

Přestože od ustanovení Zvláštního soudu už uplynuly více než tři roky, k žádné obžalobě

¹ Haxhijaj, S.: „Hiding in Plain Sight – Kosovo’s Protected Witnesses.“ Balkan Insight. 14. února 2017.

<<http://www.balkaninsight.com/en/article/hiding-in-plain-sight-kosovo-s-protected-witnesses-02-13-2017>> [poslední přístup 30.07.2019].

zatím nedošlo. Významný přelom v činnosti Zvláštního soudu přišel v prosinci 2018, kdy Úřad zvláštního žalobce rozeslal první předvolání a žádosti o podání vysvětlení.¹ Do července 2019 bylo vyslechnuto přibližně 35 bývalých příslušníků KLA.² Mezi prvními oslovenými přitáhla pozornost především

ovšem do Haagu odmítl dostavit.³ Za zmínku stojí také Raimonda Rreci, členka KLA – jedná se o první ženu, která byla Zvláštním soudem do Haagu předvolána. Většina z vyslýchaných veřejně nespecifikovala, zda byli předvoláni v pozici svědka či tzv. podezřelého svědka (*suspect witness*) – výjimkou je případ

Mustafy, u kterého se ví, že byl předvolán jako podezřelý svědek. Dle informací z médií by první obžaloby měly spatřit světlo světa v létě 2019, nicméně vzhledem k tomu, že podobné informace se v balkánských médiích objevovaly i po celé poslední tři roky, je zapotřebí je brát s rezervou.

Největší vlnobití však zatím jednoznačně

přineslo předvolání kosovského premiéra Ramushe Haradinaje v červenci 2019.⁴ Haradinaj, který je jeden z hlavních bývalých vůdců KLA, byl zároveň na seznamu vysoce postavených politiků, o jejichž možném předvolání se v zákulisních kruzích spekulovalo prakticky od okamžiku, kdy byl Zvláštní soud ustanoven. Haradinaj v reakci na své předvolání rezignoval na funkci premiéra s vysvětlením, že chce před Zvláštní soudem stanout jako běžný občan, nikoliv

Zdroj: SUHEJLO,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:KP-PK_During_Kosovo_Independence_Parade.JPG

dvě jména – Rustem Mustafa a Sami Lushtaku – v obou případech se jedná o vysoce postavené bývalé vůdce KLA, kteří v minulosti čelili obviněním ze spáchání válečných zločinů. Předvolání obdržel rovněž Remzi Shala, známý pod válečnou přezdívkou „Červené jablko“, který se

¹ Radio Free Europe. Explainer: New Hague Tribunal Looks To Avoid Mistakes Of Past Kosovo Prosecutions. 18.01.2019. <<https://www.rferl.org/a/explainer-new-hague-tribunal-looks-to-avoid-mistakes-of-past-kosovo-prosecutions/29718149.html>> [poslední přístup 30.07.2019].

² Balkan Insight: Guerrilla, Politician, Suspect: The Legal Battle of Kosovo's Haradinaj. 22. července 2019. <<https://balkaninsight.com/2019/07/22/guerrilla-politician-suspect-the-legal-battles-of-kosovos-haradinaj/>> [poslední přístup 30.07.2019].

³ Gazeta Express. Former Kosovo fighter who refused Hague prosecutors questioning, arrested. 24.05.2019. <<https://www.gazetaexpress.com/former-kosovo-fighter-who-refused-hague-prosecutors-questioning-arrested/>> [poslední přístup 30.07.2019].

⁴ Balkan Insight: Guerrilla, Politician, Suspect: The Legal Battle of Kosovo's Haradinaj. 22. července 2019. <<https://balkaninsight.com/2019/07/22/guerrilla-politician-suspect-the-legal-battles-of-kosovos-haradinaj/>> [poslední přístup 30.07.2019].

jako představitel Kosova. Zopakoval tak své rozhodnutí z roku 2005, kdy taktéž rezignoval na post premiéra poté, co byl obžalován Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii (dále jen „Tribunál“) v souvislosti se zločiny proti lidskosti a válečnými zločiny, které měl dle prokuratury během Kosovské války spáchat. Všechny obvinění byl nakonec v případě, který je dodnes v historii Tribunálu považován za jeden z nejproblematictějších a který doprovázela řada spekulací a kontroverzí, nicméně zproštěn, a to hned nadvakrát.¹

Je zapotřebí zmínit, že v rámci kosovské společnosti a politických kruhů je na Zvláštní soud pohlíženo s čím dál větší nelibostí, čehož se někteří politici snaží využít ve svůj prospěch. Za pozornost stojí například iniciativa za vytvoření nového mezinárodního trestního tribunálu, kterou představil Kadri Veseli – předseda kosovského Parlamentního shromáždění a člen strany PDK, ke které náleží i současný kosovský prezident Hashim Thaci. Veselim navržený mezinárodní trestní tribunál, jehož vznik v květnu 2019 deklarací podpořilo i kosovské Parlamentní shromáždění, by měl sloužit k souzení vážných zločinů, kterých se během Kosovské války dopustili Srbové na kosovských Albáncích.² Jak podotýká politická opozice i řada mezinárodních komentátorů a právníků, šance na vytvoření nového mezinárodního trestního tribunálu po vzoru ICTY je v dnešní politické realitě prakticky nulová – zaprvé by se pro něj nenašla podpora na půdě Rady bezpečnosti OSN a za druhé tuto kapitolu díky ICTY považuje většina států za uzavřenou. Ze strany PDK se tak jedná o čistě populistické gesto, jehož cílem je nasbírat politické body a odvést pozornost od jiných vážných

problémů, kterým Kosovo čelí (korupce, nezaměstnanost, kriminalita).

Budoucnost je nejistá

Jak se kosovský Zvláštní soud nakonec do historie zapíše zůstává prozatím velkým otazníkem. Vidinu jeho úspěšné budoucnosti podporuje zvýšený důraz na nezávislost této jedinečné instituce, poměrně silný mandát a postavení – soud například přijal svá vlastní procesní pravidla, která dávají soudcům a žalobcům širší manévrovací prostor než kosovský trestní řád; dále přístup k mezinárodním zdrojům a silná motivace neopakovat některé z chyb přičítaných ICTY či ICTR. Proti němu hraje odpor velké části kosovské společnosti, silné politické tlaky, které lze bez ohledu na veškerou snahu jim předejít stále očekávat, a především nedostatek materiálních důkazních prostředků, chybějící svědci a strach těch zbývajících vypovídat. Ať už Zvláštní soud naplní očekávání, která do něj někteří vkládají, či potvrdí skepticismus jiných, jisté je, že jeho činnost v následujících měsících a letech budou v Kosovu i mimo něj mnozí velmi pečlivě sledovat.

Šárka Ošřádalová

Naděje pro Libyi –
Žalobkyně ICC
informuje o
krocích souvisejících
s potrestáním zločinců
porušujících lidská práva

Dne 2. listopadu 2018 byla v Radě bezpečnosti Organizace spojených národů

¹ Ibid.

² BIRN. Kosovo's Push for 'Serbian Genocide' Tribunal 'Likely to Fail.' 04.06.2019.

<<https://balkaninsight.com/2019/06/04/kosovos-push-for-serbian-genocide-tribunal-likely-to-fail/>> [poslední přístup 30.07.2019].

(„RB OSN“) představena 16. zpráva úřadu žalobkyně Mezinárodního trestního soudu („ICC“) k situaci v Libyi. I přes to, že Libye není smluvní stranou Římského statutu („ŘS“), který je zakládajícím dokumentem ICC, vykonává ICC své pravomoci v oblasti zločinů uvedených v Římském statutu spáchaných na území Libye nebo v případech jejích státních příslušníků.¹ Pravomoc je vykonávána na základě mandátu uděleného dne 26. února 2011 RB OSN rezolucí 1970 (2011), která jednohlasně postoupila ICC právo stíhat zločiny spáchané v Libyi od 15. února 2011 ICC.² Poslední pravidelná zpráva úřadu kanceláře žalobkyně byla představena žalobkyní ICC v RB OSN dne 9. května 2018. Události v Libyi jsou tak druhou situací na území státu, který není stranou ŘS, která byla RB OSN svěřena ICC.³ Žalobkyně ICC Fatou Bensouda na úvod svého brífinku informovala, že od května 2018 vydal ICC nové zatykače a její úřad dosáhl značných pokroků při vyšetřování zločinů spáchaných v této zemi. Dále seznámila přítomné s vývojem jednotlivých případů, které ICC řeší. Mahmúd Mustafa al-Werfalli, Saif Kaddáfí a Mohamed Khaled al-Tuhamy zůstávají navzdory výzvám členů RB OSN a snahám ICC mimo dosah soudu. Dosažení spravedlnosti pro oběti v Libyi je pro úřad žalobkyně vysokou prioritou, neboť bez zajištění odpovědnosti těch, kteří systematicky porušují lidská práva, bude v Libyi nadále

vládnout beztrestnost, což pouze umocní utrpení obětí a podpoří nestabilitu ve státě. Žalobkyně také otevřela otázku zločinů páchaných na migrantech procházejících Libyi. Úřad žalobkyně uvádí do praxe nové modely spolupráce se zainteresovanými státy a organizacemi s cílem mitigovat výše uvedené zločiny. Žalobkyně poděkovala UNSMIL⁴ a Úřadu libyjského generálního prokurátora za poskytnutí podpory a za spolupráci v této věci. Fatou Bensouda dále uvedla, že uplatňuje genderovou perspektivu ve vyšetřovacích postupech ICC.

Zprávu posléze komentovaly členské státy RB OSN a podpořily zvláštního představitele generálního tajemníka a vedoucího UNSMIL Ghassana Salamého v jeho aktivitě v Libyi. I přes konstantní zdůrazňování, že ICC je pouze komplementárním orgánem, který musí respektovat suverenitu a územní celistvost, byla doceněna i úloha ICC a jeho snahy o ukončení beztrestnosti a o upevnění stability v zemi. V této souvislosti většina států zdůraznila, že je třeba podporovat vládu národní jednoty v její snaze o ukončení frakčních bojů, obnovení právního státu a v boji proti terorismu. Státy si uvědomují, že je potřebné, aby mezinárodní společenství podpořilo ICC za účelem urychlení vyšetřování a dosažení hmatatelných výsledků. Někteří uvítali uspořádání první *Arria formula*⁵, zaměřené na spolupráci ICC a RB OSN, která s uskutečnila 6. července 2018.⁶ Rusko,

¹ Jedná se především o zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, jako např. vražda, mučení, nelidské zacházení a další.

² Rada bezpečnosti OSN, Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1970 (2011) [o zřízení výboru Rady bezpečnosti za účelem monitorování provádění zbrojního embarga vůči Libyi], 26. února 2011, S/RES/1970 (2011), dostupná na: <https://www.refworld.org/docid/4d6ce9742.html> [přístup 10. prosince 2018]

³ Prvním případem byl Dárfúr.

⁴ Mise OSN v Libyi. Byla založena rezolucí Rady bezpečnosti č. 2009 (2011) [o zřízení podpůrné mise OSN v Libyi (UNSMIL)], 16. září 2011, S/RES/2009

(2011), dostupné na: <https://www.refworld.org/docid/4ea541fc2.html> [přístup 10. prosince 2018]. Jedná se o politickou nikoliv vojenskou misi.

⁵ *Arria Formula* je neformální setkání členů Rady bezpečnosti, které umožňuje větší flexibilitu při jednání a informování o mezinárodních otázkách míru a bezpečnosti. Poprvé byl tento formát jednání použit březnu 1992 a v současné době je využíván v situacích, které z politických a dalších důvodů nemohou být projednávány na oficiálních jednáních RB OSN.

⁶ Prohlášení žalobkyně Mezinárodního trestního soudu Fatou Bensouda na prvním zasedání *Arria-formula* o

jako jedna z mála zemí, vystoupilo v negativním tónu vůči ICC. Poznamenalo, že zpráva žalobkyně nadhodnocuje kroky, které představitelé Libye učinili při řešení situace. Také vyzvalo ICC, aby se soustředil více na pašerácké struktury zakořeněné v evropských zemích. Taktéž dle Ruska ve zprávě chybí konkrétní jména ozbrojených skupin zapříčiňujících eskalaci násilí v Libyi v oblasti okolo Tripolisu. Dodalo, že vzhledem k pomalému pokroku ve vyšetřování by RB OSN měla uvažovat o změně pravidelnosti brífinků o situaci v zemi.¹

Ke zprávě se vyjádřila i Libye, která sice není členem RB OSN, ale již se zpráva přímo dotýká. Ujistila RB OSN o své snaze stíhat pachatele závažných zločinů a pracovat ve prospěch obětí a uvedla, že na základě tohoto plně spolupracuje s ICC. Bezpečnostní situace v zemi však způsobuje prodlevy při předávání jednotlivců před soud.

Pro zajištění dlouhotrvajícího míru, stability a rozvoje Libye, je nezbytné předvést zločince před spravedlnost a zajistit vládu práva v zemi. I když byly učiněny pokroky v této věci, dle žalobkyně Bensoudy je pro zajištění posunu důležité, aby se RB OSN a smluvní strany ŘS aktivními kroky zasadily o zatýkání zločinců, kteří jsou na útěku.

Hana Láníková

Zdroje:

- Brífink Žalobkyně ICC pro RB OSN o situaci v Libyi. Dostupná na: <http://webtv.un.org/search/the-situation-in-libya-security-council-8388th-meeting/5856899228001/?term=pr>

vztazích mezi Radou bezpečnosti OSN a ICC. Dostupná na: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=180706-otp-statement-arria-formula> [přístup 10. prosince 2018]

osecutor&sort=date [přístup 10. prosince 2018]

- Šestnáctá zpráva žalobkyně Mezinárodního trestního soudu pro Radu bezpečnosti Organizace spojených národů dle rezoluce UNSCR 1970 (2011) dostupná na: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181102-rep-otp-UNSC-libya_ENG.pdf [přístup 10. prosince 2018]
- Prohlášení žalobkyně Mezinárodního trestního soudu Fatou Bensouda na prvním zasedání arria-formula o vztazích mezi Radou bezpečnosti OSN a ICC. Dostupná na: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=180706-otp-statement-arria-formula> [přístup 10. prosince 2018]
- Rada bezpečnosti OSN, Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1970 (2011) [o zřízení výboru Rady bezpečnosti za účelem monitorování provádění zbrojního embarga vůči Libyi], 26. února 2011, S/RES/1970 (2011), dostupná na: <https://www.refworld.org/docid/4d6ce9742.html> [přístup 10. prosince 2018]
- Rada bezpečnosti OSN, Rezoluce Rady bezpečnosti č. 2009 (2011) [o zřízení podpůrné mise OSN v Libyi (UNSMIL)], 16. září 2011, S/RES/2009 (2011), dostupná na: <https://www.refworld.org/docid/4ea541fc2.html> [přístup 10. prosince 2018]

¹ Žalobkyně dle mandátu rezoluce č. S/RES/1970 připravuje 2 zprávy ročně, a to každých 6 měsíců.

LIDSKÁ PRÁVA

Stránka | 26

Ženy, mír a bezpečnost: otevřená debata o sexuálním násilí páchaném na ženách během ozbrojených konfliktů

„Sexuální násilí páchané na ženách bylo v roce 2018 jedním z hlavních hnacích sil násilného přesídlení v Myanmaru a mnoha dalších zemích,“ prohlásila dne 16. dubna 2018 Zástupkyně Generálního tajemníka OSN Amina Mohammed¹ během debaty, která se uskutečnila na půdě Rady bezpečnosti Organizace spojených národů („RB OSN“). Předmětem celodenní diskuze² byla tematika *Ženy, mír a bezpečnost*. Cílem otevřené debaty bylo nalézt příležitosti a mezery na národní, regionální a mezinárodní úrovni, za účelem

rozšíření úsilí o předcházení sexuálnímu násilí souvisejícího s konfliktem.

Dle prohlášení jednotlivých účastníků otevřené debaty si státy uvědomují význam a nezbytnost ochrany žen a dívek před násilím, nutnost zajištění genderové rovnosti a potřebu podpořit a umožnit větší účast žen v mírových a bezpečnostních procesech, chybí však konkrétní kroky, jakými těchto záměrů dosáhnout.

Tato diskuze navazuje především na rezoluci RB OSN č. 1820 a rezoluci RB OSN č. 2242, které tvoří spolu se šesti dalšími rezolucemi RB OSN³ mezinárodní právní rámec zaštiťující Agendu ženy, mír a bezpečnost („Agenda“)⁴. Hlavním cílem Agendy je zajištění fyzické ochrany žen, podpora rovnosti žen a mužů, posílení zapojení žen do mírových procesů a ochrana jejich základních práv, a to v období před samotným vypuknutím násilného konfliktu, během něj a i po jeho skončení.⁵

Předmětem rezoluce RB OSN č. 1820 je uznání sexuálního násilí souvisejícího s konflikty, jakožto situace, která ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost.⁶ Rezoluce

¹ Armed Groups, Government Forces Continue Wielding Sexual Violence as Tool of War Despite Progress in Ending Impunity, Security Council Hears in Day-long Debate. Meetings Coverage and Press Releases. United Nations. Accessed June 17, 2018. Available at: <https://www.un.org/press/en/2018/sc13299.doc.htm>

² Mezi zástupce států, jenž přednesly své stanovisko k věci, patří: Švédsko, Spojené státy, Etiopie, Francie, Bolívie, Polsko, Ruská federace, Kazachstán, Spojené království, Čína, Nizozemsko, Rovnicková Guinea, Peru, Lichtenštejnsko, Mexiko, Estonsko, Slovensko, Itálie, Švýcarsko, Indonésie, Rakousko, Belgie, Egypt, Litva, Irák, Nigérie, Jordánsko, Portugalsko, Německo, Katar, Ukrajina, Spojené arabské emiráty, Myanmar, Slovinsko, Izrael, Bangladéš, Jižní Afrika, Irsko, Paraguay,

Botswana, Chorvatsko, Kostarika, Česká republika, Černá Hora, Sýrie, Bahrajn, Maroko, Mali (jménem Human Security Network), Maledivy a Argentina a Severoatlantická aliance.

³ RB OSN 1325, RB OSN 1820, RB OSN 1888, RB OSN 1889, RB OSN 1960, RB OSN 2106, RB OSN 2122 a RB OSN 2242

⁴ angl. Women, Peace and Security Agenda

⁵ V důsledku přijetí Agendy ženy, mír a bezpečnost pomohla OSN ženám aktivně se účastnit mírových jednání v Sýrii, Myanmaru, Jižním Súdánu a Mali. V rámci iniciativy UN Women byly podpořeny tzv. Women situation rooms, které monitorují a zabraňují násilí, i toho sexuálního souvisejícího s volbami.

⁶ UN Security Council. Security Council resolution 1820 (2008). On acts of sexual violence against civilians in armed conflicts. 19

RB č. 2242 obsahuje uznání specifického dopadu konfliktních a postkonfliktních podmínek, ve kterých se ženy nacházejí, na bezpečnost, mobilitu, vzdělání a hospodářskou činnost žen. Toto rozhodnutí Rady bezpečnosti uznává korelaci mezi účastí žen na předcházení konfliktů a na jejich řešení a udržitelnosti takto dosaženého míru a bezpečnosti. Zaměřuje se také na dopady, které má násilí páchané na ženách v případě, že je užito jako bojová taktika.¹

Ochranou žen před násilím se zabývají i další rezoluce orgánů OSN, například rezoluce RB OSN č. 1325 z roku 2000, která je výsledkem dlouholetých snah zástupců států, neziskových organizací a významných osobností v této oblasti. Jejím záměrem je mimo jiné posílit prevenci, a tak zabránit případům násilí páchaného na ženách a dívkách během válečných konfliktů. Mezi prostředky, kterými lze aktivně zasáhnout a které rezoluce výslovně zmiňuje, patří mimo jiné stíhání osob odpovědných za porušování mezinárodního práva, posílení vnitrostátních zákonů na ochranu žen a dívek a podpora místních mírových iniciativ zaměřených na ženy.² Dalším příkladem snah mezinárodního

společenství v této sféře je zavedení výcviku vojenských mírových jednotek zaměřeného na schopnost zajišťování prevence a efektivní reakce na sexuální násilí souvisejícího s konfliktem.³

I přes to, že výše zmíněné rezoluce nestojí v mezinárodním právním řádu osamoceně a snahy o podporu a ochranu žen v ozbrojených konfliktech jsou značné,⁴ tak jsou ženy a dívky nadále silně postiženy válkami, stále častějším sexuálním násilím, otroctvím, vykořisťováním a únosy. Z tohoto důvodu je problematika nutnosti posilování ochrany práv žen a zajištění jejich bezpečí v souvislosti se snahami o zajištění a udržení mezinárodního míru a bezpečnosti ve světě v dnešní době stále významnější. Z otevřené debaty však vyplynulo, že je význam aktivního zapojení žen v mírových procesech i nadále podhodnocován a limitován a že na podporu a rozvoj této účasti jsou alokovány nedostatečné zdroje.⁵

Navzdory dílčím úspěchům⁶ Pramila Patten, Zvláštní zástupkyně generálního tajemníka pro sexuální násilí v konfliktech zhodnotila v rámci svého projevu během otevřené debaty, že snahy v oblasti zabránění zneužití žen se prozatím

June 2008, S/RES/1820 (2008). Accessed March 27, 2018.

¹ UN Security Council, Security Council resolution 2242 (2015). On women and peace and security. 13 October 2015. S/RES/2242 (2015). Accessed March 27, 2018.

² Arosteigui, Julie L. Women, Peace and Security: Practical Guidance on Using Law to Empower Women in Post-Conflict Systems. Accessed March 27, 2018. Available at: <https://wiisglobal.org/wp-content/uploads/2015/03/WPS-Toolkit-Electronic.pdf>, pg. 11

³ Peace and Security. UN Women. Accessed March 27, 2018. Available at: <http://www2.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2013/12/un%20women%20brief%20hematicpsuswebrev3%20pdf.ashx?v=2&d=20141013T121455>

⁴ Lze poskytnout další příklady, jimiž jsou rezoluce Rady bezpečnosti OSN 2220 (2015), rezoluce Rady bezpečnosti OSN 2272 (2016) nebo rezoluce Valného shromáždění 65/69 (2010), 67/48 (2012), 69/61 (2014).

⁵ Armed Groups, Government Forces Continue Wielding Sexual Violence as Tool of War Despite Progress in Ending Impunity, Security Council Hears in Day-long Debate. Meetings Coverage and Press Releases. United Nations. Accessed June 17, 2018. Available at: <https://www.un.org/press/en/2018/sc13299.doc.htm>

⁶ Státy pokračují v sestavování národních akčních plánů zabývajících implementací Agendy. Mezi tyto země patří Finsko, Středoafriická republika, Guinea, Irák, Somálsko a Jižní Súdán. Kolumbie se snažila o posílení rovnosti žen a mužů v rámci probíhajících mírových procesů a zajistila, že tisíce přeživších občanské války, získali odškodnění.

nepřeměnily z formálních deklarací na konkrétní postupy, které by sloužily k nalezení dlouhotrvajících řešení.¹ Státy se v rámci svých prohlášení obecně shodly na tom, že RB nedostatečně využívá jí všechny dostupné mechanismy a sankce proti pachatelům sexuálního násilí a že je v této oblasti nezbytné nastartovat určité reformy na všech úrovních společenství.² Proběhnuvší debata také jasně ukázala, že je nezbytné, aby se Rada bezpečnosti zabývala důležitými otázkami týkajícími se lidských práv, které se postupným vývojem ve společnosti staly klíčové pro udržení míru a bezpečnosti.³

Hana Láníková

Lidská práva na Filipínách ve světle boje proti drogám

30. června 2017 uplynul jeden rok od chvíle, kdy se filipínský prezident Rodrigo Duterte ujal svého úřadu. Už v předcházející prezidentské kampani se Duterte ostře vymezoval proti korupci,

všudypřítomné kriminalitě a zejména proti drogovým dealerům a pašerákům. S těmito faktory, které značně zneprůjemňují život Filipínců se slíbil vypořádat během tří až šesti měsíců. Ve svém inauguračním projevu se však zavázal, že jeho administrativa bude prosazovat a chránit lidská práva filipínských občanů. Avšak tyto sliby zůstaly nenaplněny a Duterteho „válka proti drogovým kartelům“ je spojena s rozsáhlým porušováním lidských práv. V květnu 2017 se lidskými právy na Filipínách zabývala Rada OSN pro lidská práva.⁴ Na podobu dodržování lidských práv v zemi s více než 100 miliony obyvatel se podíváme v následujícím textu.

Filipíny si již v minulosti, v době diktatury prezidenta Ferdinanda Marcos (1972-1981), prošly obdobím pošlapávání lidských práv. Marcosův autoritářský režim zavedl v roce 1972 stanné právo, které mu umožnilo zbavit se svých politických protivníků a režimu nepohodlných osob. Ferdinand Marcos byl v roce 1965 rovněž zvolen prezidentem v demokratických volbách v čemž je možné spatřovat další, i když spíše drobnou, paralelu s Duterte.

Za svůj příliš tvrdý a nevybíravý postup a despekt vůči základním lidským právům byl Duterte kritizován lidskoprávními organizacemi i předními světovými státníky.⁵ Duterteho boj proti

¹ Armed Groups, Government Forces Continue Wielding Sexual Violence as Tool of War Despite Progress in Ending Impunity, Security Council Hears in Day-long Debate. Meetings Coverage and Press Releases. United Nations. Accessed June 17, 2018. Available at: <https://www.un.org/press/en/2018/sc13299.doc.htm>

² Zástupce Francie například uvedl, že: „sexuální násilí musí být zahrnuto také jako kritérium pro určení sankčních režimů a mírové mise musí mít potřebné zdroje k plnění mandátů, včetně ochrany žen, což by neměla být pouze volitelná činnost.“

³ Armed Groups, Government Forces Continue Wielding Sexual Violence as Tool of War Despite Progress in Ending Impunity, Security Council Hears in Day-long Debate. Meetings

Coverage and Press Releases. United Nations. Accessed June 17, 2018. Available at: <https://www.un.org/press/en/2018/sc13299.doc.htm>

⁴ Radu OSN pro lidská práva tvoří 47 států (včetně Filipín). Na 27. zasedání konaném v květnu 2017 se kromě Filipín, řešilo dodržování lidských práv v dalších 13 státech, např. ve Velké Británii, Jihoafrické republice, Finsku či Polsku. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Page.s/UPRMain.aspx>

⁵ MAHREZ, Arianne. Human Rights Watch urges UN members to denounce Duterte's 'war on drugs'. In: *ABC NEWS* [online]. 2017 [cit. 2017-07-13]. Dostupné z: <http://news.abc-cbn.com/news/05/04/17/human-rights-watch-urges-un-members-to-denounce-dutertes-war-on-drugs>

drogám stál život několik tisíc Filipínců. Americká organizace Human Rights Watch uvádí dokonce až 7 000 obětí.¹ Ve zprávě přednesené před Radou OSN pro lidská práva uvedl filipínský senátor Alan Peter Cayetano, že od nástupu Duterteovy administrativy bylo během tažení proti drogovým kartelům příslušníky policie a státní moci usmrceno 2 692 osob. Zároveň dodal, že každé takovéto usmrcení bylo provedené podle zákona a zdůraznil Duterteho nulovou toleranci ke zneužívání policejní moci.² Naproti tomu organizace Human Rights Watch přišla s tvrzením, že Duterte podněcoval policii a stráž domobrany k zabíjení dealerů a pašeráků drog a rovněž ignoroval výzvy k důkladnému prošetření těchto případů. Tyto případy pak byly používány k propagaci úspěchů prezidentovy protidrogové politiky. Human Rights Watch pak dále dodává, že existují důkazy o podobných „policejních týmech smrti“ ve městě Davao na ostrově Mindanao, kde Duterte vykonával 22 let funkci starosty.³

Další, organizací Human Rights Watch, zaznamenané porušení lidských práv jsou již bez přímé návaznosti na administrativu prezidenta Duterteho. Uvedeno je například omezení svobod v sexuální oblasti, kdy např. ve městě Balanga úřady zakázaly místním veřejným

zdravotním klinikám, aby distribuovaly antikoncepci.⁴

Situaci s porušováním lidských práv na Filipínách nelze zcela určitě brát na lehkou váhu. Snahu filipínského prezidenta Rodriga Duterteho o vymýcení drogových kartelů je možné vnímat pozitivně jen do té míry, dokud jsou respektována základní lidská práva. Především pak právo na život, které je obsaženo v čl. 3 Všeobecné deklarace lidských práv či v čl. 6 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. K dodržování závazků plynoucích z mezinárodních smluv a posílení trestního soudnictví rovněž vyzval i zástupce Spojených států amerických v Radě OSN pro lidská práva. Naopak čínský velvyslanec Ma Zhaoxu vyzdvihl Duterteho úspěchy při ochraně lidských práv a vyjádřil čínskou podporu při boji proti drogovým kartelům.⁵ Kromě řešení problémů s drogami se však Filipíny musí vypořádat i s dalšími záležitostmi. Zejména pak s přítomností radikálních islámistů na ostrově Mindanao na jihu země, kde bylo vyhlášeno stanné právo.⁶ Rovněž zůstává nedořešený spor s Čínou o ostrovy v jihočínském moři.

Jakub Fejfar

¹ Philippine 'war on drugs' comes under fire at UN Human Rights Council. In: *DW.com: Made for minds* [online]. 2017 [cit. 2017-07-13]. Dostupné z: <http://www.dw.com/en/philippine-war-on-drugs-comes-under-fire-at-un-human-rights-council/a-38751943>

² MILES, Tom. Nothing to see here, Philippines tells U.N. Human Rights Council. In: *REUTERS* [online]. 2017 [cit. 2017-07-13]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-philippines-un/nothing-to-see-here-philippines-tells-u-n-human-rights-council-idUSKBN184134>

³ MAHREZ, Arianne. Human Rights Watch urges UN members to denounce Duterte's 'war on drugs'. In: *ABC NEWS* [online]. 2017 [cit. 2017-07-13]. Dostupné z: [http://news.abc-cbn.com/news/05/04/17/human-rights-watch-](http://news.abc-cbn.com/news/05/04/17/human-rights-watch-urges-un-members-to-denounce-dutertes-war-on-drugs)

[urges-un-members-to-denounce-dutertes-war-on-drugs](http://news.abc-cbn.com/news/05/04/17/human-rights-watch-urges-un-members-to-denounce-dutertes-war-on-drugs)

⁴ Philippines: Events of 2016. In: *Human Rights Watch* [online]. 2016 [cit. 2017-07-13]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/philippines>

⁵ Duterte Ally Denies Extrajudicial Killings, Calling Figures 'Alternative Facts'. In: *New York Times* [online]. 2017 [cit. 2017-07-13]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/05/08/world/asia/rodrigo-duterte-extrajudicial-killings.html>

⁶ Martial law declared in Philippines' south after IS-linked militant siege. In: *ABC NEWS* [online]. 2017 [cit. 2017-07-13]. Dostupné z: <http://www.abc.net.au/news/2017-05-24/martial-law-declared-in-philippines/8554248>